

Dr. KOROM MIHÁLY

A KOMMUNISTA PÁRT HARCA A MUNKÁSOSZTÁLY VEZETTE ANTIFASISZTA PARASZTEGYSÉG MEGTEREMTÉSÉÉRT A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ IDŐSZAKÁBAN

I.

A harmincas évek második felében, majd a második világháború idején a KMP politikája és közvetlen célkitűzései a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa útmutatásainak megfelelően, megváltoztak. A KMP új politikai irányvonala az összes elnyomott társadalmi osztályok és rétegek törekvéseinek valórváltásáért vívott küzdelmet az akkori történelmi időszak legfőbb feladatának: a fasizmus és a háborús veszély ellen és az ország demokratikus átalakításáért folyó küzdelemnek rendelte alá. Arra törekedett, hogy a munkásosztály antifasiszta egységét létrehozza és a proletariátus vezetésével megteremtse azt az erős munkás-paraszt szövetséget, amely gerince lenne a magyar nemzet összes haladó erőit egységbe foglaló antifasiszta népfrentpolitikának, háborúellenes nemzeti függetlenségi harcnak és az ország demokratikus átalakításáért folyó küzdelemnek.

Ebből a szempontból vizsgálta a párt a parasztsággal kapcsolatos politikáját is. E politika kidolgozása során a fenti fő szempontokon túl figyelembe vette a parasztságnak feudális maradványokkal terhes gazdasági viszonyait, és az ország társadalmi-gazdasági szerkezetéből fakadó jelentőségét is. Magyarország a második világháború előestjén még mindig csak agrár-ipari jellegű ország volt, amelyben az elmaradott mezőgazdaság közepesen fejlett iparral párosult. 1941-ben Magyarország lakosságának még mindig csaknem fele, 49.1 % -a az agrárnemességhez tartozott!.¹ Ez a több mint négy és fél millió lelket takaró szám azonban a polgári statisztika osztálykülönbségeket elmosni igyekvő módszere miatt magában foglalja az egész „mezőgazdasági népességet”, az agrárproletároktól kezdve egészen a nagybirtokosokig. Ezért, hogy világosabban megértsük, milyen paraszti rétegekkel kellett a pártnak számolnia a háború alatt politikája meghatározásánál, meg kell néznünk e „mezőgazdasági népesség” osztálytagozódását és az egyes osztályokhoz, illetve rétegekhez tartozó csoportjaink nagyságát. Ezek az 1941-es népszámlálás adatai szerint a következőképpen alakultak:

¹ Az 1949. évi népszámlálás. 6. Foglalkozás-statisztikai eredmények. Budapest, 1950. 13. old.

Foglalkozási ág megnevezése	Kereső és eltartott 1000-népesség ben	A mezőgazd. Az össznépesség %-a	Az össznépesség ség %-a
1. mezőgazdasági munkások: földmunkás, napszámos, cseléd, stb.	1790.8	39.2	19.2
2. 0—5 kat. holdas földművesek.	1326.1	29.0	14.2
3. 5—10 kat. holdas földművesek.	623.6	13.7	6.7
4. 10—25 kat. holdas földműves, közép- paraszt	503.6	11.0	5.4
5. 25—100 kat. holdas gazdagparaszt.	302.3	6.6	3.3
6. 100 kat. holdon felüli közép- és nagy- birtokos	20.6	0.5	0.2 ²

Ezek a számok világosan mutatják, hogy az össznépességben belül külön még 26,7%-ot kitevő munkáosztályhoz³ tartozók mellett a kommunista párt-nak általában figyelembe kellett vennie először is a mezőgazdasági népesség többségét, 68,2%-át, az össznépességnek pedig egyharmadát, 33,4%-át kitevő, a munkáosztály természetes szövetségését alkotó szegényparasztságot (a táblázat első két csoportja!). A szegényparasztságon belül, a fenti táblázat első csoportjába tartozónak semmiféle megélhetést biztosító vagyonuk, földjük nem volt, pedig arányuk a mezőgazdasági népességben a legnagyobb, mintegy 40%. Csak a keresőket nézve, ebből a rétegből került ki a háború alatt is meglevő, mintegy 800 000 mezőgazdasági munkás és cseléd.⁴

A szegényparasztság második csoportjába tartozók (a 0—5 kat. holddal rendelkezők) birtokában levő föld általában nem volt elegendő a megélhetéshez. Ezért nagyobb részük bér munkával kényszerült megkeresni kenyerét. Ennek, és jelentős hányaduk esetén a politikai, az általános polgári demokratikus szabadságjogok hiányának a következtében a több mint három millió főt szám-láló szegényparasztság, a „hárommillió koldus”, mind gazdasági érdekeit, mind pedig politikai törekvéseit tekintve, a legmegbízhatóbb támogatója volt a munkásságnak.

A „mezőgazdasági népesség” 6. csoportjában tartozó közép- és nagybirtokosok s eltartottaik e népességnek mindössze fél százalékát tették ki, s mégis — az egyházi birtokokat is figyelembe véve — a földterület mintegy felét birtokolták az 1935-ben készült birtokstatisztika szerint.⁵ A gazdasági javakon kívül, a nagytőkékkel együtt, kezükben volt a politikai hatalom is. Ilyen formán a haladó erők küzdelme ellenük és fasiszta rendszerük megdöntéséért is folyt.

Gazdasági helyzetét és számát tekintve a középparasztság is igen jelentős volt ebben az időben Magyarországon. Részletesebb statisztika hiányában, ide számítva az 5—10 kat. holdasokat is — bár ezeknek alsóbb rétegei még általában nem tartoztak a középparasztszok közé —, a 10—25 holdasokkal együtt számuk 1941-ben jóval meghaladta az egymilliót. A nagyobbbrészt csak önel-

² 1949. évi népszámlálás. 6. Foglalkozás-statisztikai eredmények. Budapest. 1950. 21. old.

³ Uo.

⁴ Közgazdasági Szemle, II. évf. 1955. február. 218. old.

⁵ Magyar Statisztikai közlemények. Új sorozat. 102. köt. Magyarország földbir-tokviszonyai az 1935. évben. Budapest. 1937. 19. old.

látásos és igen alacsony technikai színvonalon álló termelése következtében a középparasztság élete sem volt valami rózsás a Horthy-rendszer időszakában. Emellett a nagy megadóztatás és birtokaik elaprózódása miatt állandóan fejük felett lebegett az eladósodás, a szegényparasztságba való lesüllyedés veszélye. A birtokelaprózódás folytán, és mert a középparasztok alsó rétegei szerették volna kigészíteni birtokaikat, nagyobb részüket közvetlenül érdekelt volt a nagybirtokok felosztásában. Ugyanakkor zömükben érdekelték voltak az ország társadalmi-politikai életének a demokratizálásában is. Hiszen a fasiszmus következtében alig rendelkeztek politikai jogokkal, társadalmi és kulturális felemelkedésük előtt is óriási akadályok tornyosultak. Mindezekhez járult még a háború időszakában az is, hogy a magyar fasiszmusnak Hitleréket kiszolgáló háborús mezőgazdasági politikája, fokozódó terrorja és a rablőháborús embervesztésegei egyre jobban súlytották a középparasztságot is.

A gazdagparasztság, a kulákság létszáma, éppen a nagybirtok fennmaradása következtében, nem volt túlságosan nagy. A 100 holdon felüli kulákgazdaságok az 1941-es statisztikában külön nem szerepelnek, így csak a 25—100 kat. holdas gazdagparaszti réteghez tartozók számát tudjuk közölni, ami valamivel több mint 300 000 volt. Ez a réteg mint kizsákmányoló birtokos, természetesen ellenezte a munkásosztály és a parasztság alsóbb rétegei törekvéseinek jó részét, de mivel őt is nyomta a nagybirtok gazdasági versenye, a fasiszmus háborús mezőgazdasági politikája és a növekvő adó stb., ezért voltak még olyan területek, ahol a háború alatt a gazdagparasztság, illetve annak egyes rétegei együtt működtek a parasztság más csoportjaival. Emellett a pártnak azt is figyelembe kellett vennie, hogy a gazdagparasztságnak számarányánál jóval nagyobb befolyása volt a parasztságra, különösen a birtokos parasztság középparaszti rétegére. Hiszen az agrárkérdés polgári demokratikus megoldása előtt mint általában minden országban, ebben az időben még nálunk is a gazdagparaszt volt a „hangadó” a birtokos praasztság körében.⁶ Ilyen viszonyok között, minthogy a fasiszmus, majd a háború ellen mind nagyobb társadalmi erőket kellett felsorakoztatni, a gazdagparasztsággal szemben alkalmazott politikában nem lehetett figyelmen kívül hagyni olyan lehetőségeket, amelyeket kihasználva, egy táborba lehet vinni a parasztság valamennyi rétegét.

A KMP még a második világháború megindulása előtt, elméletileg és politikai iránymutatás céljából kidolgozta ez irányú parasztpolitikáját.⁷ Az antifasiszta harc, a nemzetközi függetlenség megvédéséért és a háború elhárításáért, valamint az ország demokratikus átalakításaért folyó küzdelem minél hatásosabb elősegítése céljából a párt felvette programjába a valamennyi paraszti réteget közvetlenül érintő demokratikus földreform megvalósítását. A KPM ebben a harcban a parasztság valamennyi rétegét, a lehetőségekhez képest még a gazdagparasztságot is, egységbe tömörítve akarta felsorakoztatni a munkásosztály mögé. Ezért, bár továbbra is fontosnak tartotta, hogy a munkás-paraszt szövetség alapja az ipari proletáriátus, a falu proletár és félproletár erőink természetes együttműködése legyen, a háború alatt végig arra törekedett, hogy a földmunkásokat és szegényparasztokat ne külön, s ne az anti-

⁶ Révai József: Marxizmus, népiesség, magyarság. Harmadik kiadás. Budapest 1949. 232—234. old.

⁷ Lásd mindenekelőtt: Révai József: Marxizmus és népiesség c. munkáját, amelyet a párt megbízásából 1938-ban írt, és a „Dolgozók Lapja”-nak a parasztkérdésről szóló elméleti cikkei.

fasiszta harcban és a demokratikus átalakulásban is érdekelt birtokos parasztság ellen szervezze, hanem ellenkezőleg, antifasiszta egységbe tömörítse.

Ezek a helyes célkitűzések azonban a második világháború kitörésekor nemhogy a paraszti tömegek, hanem még a baloldali pártok és szervezetek körében sem voltak ismertek. Sőt, magában a KMP soraiban is folytak még viták a politikai irányvonal megértéséért és maradéktalan elfogadásáért. Hosszú és szívós küzdelmet kellett folytatniok még ezután a kommunistáknak az illegitimitás súlyos körülményei között a tömegek felvilágosításáért, és kitartó eszmei harcban kellett legyőzni a parasztság egyes rétegeire is ható helytelen polgári vagy kispolgári álradikális és szélsőjobbboldali nézeteket is.

Ahhoz, hogy a pártnak a parasztság csatasorba állításáért folytatott nehéz harcát jobban be tudjuk mutatni, röviden szólnunk kell arról is, hogyan állt a parasztság szervezeti és politikai téren a tárgyalt időszakban, vagyis 1939 és 1944 között.

A parasztság nagy tömegei a háború kitörésének idején nagyjából szerzetlenek voltak. A körükben működő különböző pártok és szervezetek — még a baloldaliak sem — jelentettek egységes politikai képviselőket.

Általában a parasztság alsóbb rétegeinek nagy része, különösen a földmunkásság, a szegényparasztság, a hosszú évtizedek óta tartó elnyomás és az ellene folyó harc tapasztalatai alapján tisztában volt azzal, hogy jobb életük megvalósításához első és legfontosabb nagy teendő a földkérdés megoldása, a földreform végrehajtása. Jó részük általában azzal is tisztában volt, hogy ez összefügg az ország politikai rendszerének demokratizálásával, a dolgozó osztályok jogainak kiszélesítésével, illetve ezeknek a jogoknak a megszervezésével. De azt, hogy milyen módon és kikkel szövetségben kell ezekért harcolni, a paraszttömegek nagy része még nem tudta. A háború kitörésének az időszakában ezért hathattak közöttük a legkülönbözőbb politikai irányzatok és eszmék. Emellett a magyar falun, a parasztság különböző rétegei között az osztályellentétek ugyan már kialakultak annyira, hogy rendkívül megnehezítsék az egész parasztság összefogását és fellépését a nagybirtokokkal szemben, de még nem éleződtek ki oly mértékben, hogy az egész parasztság és a nagybirtok ellentéte helyébe más, alapvető ellentét léphetett volna.⁸ A birtokos és a birtok nélküli paraszti rétegek ellentéte ugyan igen erősen éreztette a hatását, de jelentősége még másodrangúnak bizonyult. A magyar parasztság bonyolult összetételét a különböző parasztszervezetek is tükrözték.

A Független Kisgazdapárt elsősorban azoknak a nagy- és középparaszti rétegek volt a képviselője és gyűjtőhelye, amelyek védelmet kerestek a nagybirtokokkal és a német fasiszmust kiszolgáló mezőgazdasági kormánypolitikával szemben. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a Kisgazdapártnak voltak kis- és helyenként szegényparaszt tagjai is, akik aktív harcot szerettek volna kezdeni a demokratikus földreformért és általában az ország demokratikus átalakításáért.

A Kisgazdapárt vezetésében izzig-vérig burzsoá párt volt. A háború előkészítésének idején hallani sem akartak a nemzet összes demokratikus erőinek összefogásáról, a fasiszmus elleni harc népfretpolitikájáról.⁹

⁸ Révai József: Marxizmus, népiesség, magyarság. Szikra. 1948. Második kiadás. 237. old.

⁹ Kállai Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom 1939—1945. Szikra 1955. 53—56. old.

Az 1939-es választások alkalmával a Kisgazdapárt a ránehezedő jobboldali nyomás, de elsősorban a tömegeket nem kielégítő politikája miatt vere-séget szenvedett, ezért dezorganizálódott, tömegmunkáját pedig a passzivitás jellemezte. Politikájában még uralkodott az Echaradt-féle jobboldali vezetőség álláspontja, amelynek a lényege az uralkodó osztályok revíziós területszerző és szovjetellenes külpolitikájának támogatása, és a kommunistaelenesség, az antifasiszta népfront elutasítása volt. Ugyanakkor ellenezte a német fasiz-mussal való szoros szövetséget, és a szélsőjobboldali nyilas politikát. A mér-sékelt polgári földreform megvalósítását propagálta, külpolitikájában pedig a nyugati hatalmakra való támaszkodás híve volt. Ez a politikai irányvonal, bár voltak pozitív vonatkozásai, lényegében az uralkodó köröket támogatta. Nem balfelé, a tömegekre támaszkodott, hanem az uralkodó osztályok li-berális csoportjaival lépett összeköttetésbe, és tevékenységét 1943-ig lényegé-ben a parlamentre korlátozta. Emiatt politikai súlya és tömegbefolyása lé-nyegesen csökkent. Mégis a KMP lehetségesnek tartotta, hogy az antifasiszta népfrontpolitika megvalósításában a Kisgazdapárt is aktívan részt vegyen. Ezért támogatta annak demokratikus erőit, és azon fáradozott, hogy a Kis-gazdapárt segítségével is felsorakoztassa az egész parasztságot a munkás-osztály mögé, a fasizmus és a háború ellen, az ország demokratikus átalakí-tásáért folytatandó harcban.¹⁰

A radikálisabb szegény- és kisparaszti rétegek már nem elégedtek meg a Kisgazdapárt mérsékelt földreform-programjával. Nekik már radikális föld-reform, az egész Horthy-rendszert gyökeresen átlakító demokratikus prog-ram kellett. Ezeknek az érdekeit próbálta képviselni az 1939 nyarán létrejött Nemzeti Parasztpárt, amely a háborús viszonyok, a fasiszta intézkedések kö-vetkeztében, de elsősorban a radikális földreformot követelő politikája miatt lényegében az egész háború alatt nem épülhetett ki szervezett párttá. Befo-lyása elsősorban hetilapja, a „Szabad Szó” révén érvényesült a földmunká-sok, szegényparasztok és kisparasztok között. Ez a lap viszonylag magas, 37—40 000 példányszámban jelent meg,¹¹ s mintegy 20 000 állandó előfize-tője¹² és szerkesztőinek becslése szerint a kialakult Szabad Szó olvasókör-ökben mintegy 100 000-es tábora volt.¹³ A Nemzeti Parasztpártot és a „Szabad Szó”-t a népi írók balszárnya és néhány, a Kisgazdapárt politi-kájával elégedetlen parasztpolitikus vezette. A KMP a háború alatt e párt-szervezet, illetve tömörülés balszárnyával tudott a legjobban együttműködni a parasztság proletár, félproletár és kisparaszti rétegeinek a felvilágosítása és csatasorba állítása érdekében.

A szociáldemokrata pártnak elsősorban a kubikos munkások egy részé-re volt szervezeti és politikai befolyása, a Földmunkások Országos Szövetsége révén. Bár e szervezet befolyása a földmunkások között a háború időszaká-ban erősen csökkent s 1940-ben taglétszáma már az 5 ezret sem érte el, mégis ez a szervezet és általában az SZDP más szervezetei, sajtója lehetőséget adtak a KMP-nek, hogy politikáját a parasztság körében közvetetten propagálja és befolyását növelje.

¹⁰ PI Archivum. A. IV. 28/b. 1939.

¹¹ A magyarországi munkásmozgalom 1939—1945-ig. Kossuth 1958—1959. 33. old.

¹² A Nemzeti Parasztpárt története. Budapest. 1947. 6. old.

¹³ Lásd „Szabad szó”, 1941. július 27. 1. old. és uo. 1943. augusztus 15. 1. old.

Az illegálitás, a fasiszmus kegyetlen üldözései következtében ugyan szervezetileg és a közvetlen kapcsolatokat tekintve a baloldali pártok közül az illegális KMP befolyása volt a legszerényebb, de közvetetten, a legális szervezetek útján és helyenként közvetlenül, az illegális csatornák útján politikai befolyása a háború folyamán állandóan erősödött. Ezt a folyamatot különösen elősegítette, hogy a párt korábbi politikájával ellentétben ekkor alkalmazott politikájában fontos helyet foglalt el a fasiszmus elleni általános harc mellett a radikális földreformért, az ország demokratikus átalakításáért vívott küzdelem.

A parasztság befolyásolására és forradalmi demokratikus mozgalmainak megbénítására az uralkodó osztályok, a kormány és a szélsőjobboldali fasiszta nyilas pártok számtalan kísérletet tettek, amelyek főleg a háború előkészítésének és első szakaszának az időszakában, bár ideiglenesen, de mégis jelentős hatást váltottak ki:

Az uralkodó körök, a fasiszta kormánypárt, bár alkalmaztak mérsékelt demagóg fogásokat is („telepítési akció”, „házhely-akció”, „kishaszonbérleti törvény”, a zsidó birtokok elkobzása és kiosztási machináció stb.), a háború alatt a parasztság gazdasági és politikai mozgalmait *elsősorban* a fasiszta államgépezet különböző eszközeivel, módszereivel igyekeztek elfojtani. Politikai befolyásuk igen csekély volt. A MÉP-nek és néhány gazdasági szervezetnek (OMGE stb.) elsősorban a gazdagparasztság egyes részeire volt hatása.

Kísérleteztek az uralkodó osztályok különböző gazdasági szervezetekkel is, mint a gazdasági egyletek, a faluszövetség stb. (a klerikális hivatásszervezetek, a Nemzeti Munkaközpont stb.), hogy a parasztsággal kapcsolatos fő stratégiai vonalukat a háborúhoz szükséges „nemzeti egység” érdekében megvalósíthassák. A parasztsággal szemben alkalmazott burzsoá-földesúri stratégia célja a háború alatt az volt, hogy a különböző politikai és gazdasági szervezetek útján a nagy- és középparasztokat megnyerjék a háborús „nemzeti egység” számára, és azok lehetőleg rántsák magukkal a parasztság alsó rétegeinek alapvető tömegeit, hogy ezzel megakadályozhassák az ipari munkásság és a parasztság antifasiszta, háborúellenes szövetségének kialakulását.

Nagyobb volt viszont a háború előkészítése idején, a 30-as évek végén a szélsőjobboldali fasiszta, nyilas pártok ideiglenes, demagógiával szerzett befolyása a parasztság alsó rétegeiben.

Ezek a pártok a földmunkások és szegényparasztok befolyásolására a földreformról és más szociális intézkedések meghozataláról úton-útfélen demagóg szílamokat hangoztattak. Így elsősorban az 1939-es választások idején sikerült nekik jelentős számú mezőgazdasági munkást és szegényparasztot megtevesztetni. A mezőgazdasági munkáslakta megyék közül elsősorban Heves, Pest, Vas, Zala és Szabolcs megyében tudtak nagyobb politikai befolyásra szert tenni a falu proletárjai és félproletárjai között.¹⁴ Ennek egyik fő oka az volt, hogy a baloldali legális ellenzéki pártok, a Kisgazdapárt és az MSZDP, a háború előtti években és a háború első szakaszában nem folytatták e rétegek alapvető gazdasági és politikai érdekeinek megfelelő következetes politikát. Ugyanakkor kétségtelen, hogy befolyásuk mindenekelőtt a mezőgazdasági munkásoknak azon rétegeire és olyan vidékekre terjedt ki,

¹⁴ PI Archivum. A. XXII. 546/89 (Az 1939-es választások anyaga.)

ahol a dolgozók politikailag elmaradottabbak voltak s ahol viszonylag kevesebb forradalmi hagyományt ápoltak.

A második világháború kitörése után azonban az uralkodó osztályoknak a fasiszta kormányzat politikai és gazdasági szervezetei és a klérus segítségével, valamint a szélsőjobboldali nyilas, nemzeti szocialista pártok útján megtevesztéssel és demagógiával szerzett befolyása a parasztság különböző rétegeiben egyre gyorsabban csökkent. E rétegek, a demagóg ígéretek és a gyakorlati semmittevést látva, mindinkább kiábrándultak. Bár a háború első szakaszában, 1939 szeptember — 1941 júniusa között különösen a nyilas befolyás csökkenését és a kormány „földbirtok-politikájából” való kiábrándulást tekintve *elsősorban még* nem arról volt szó, hogy a demokratikus, forradalmi erők hódították el a korábban jobboldali befolyás alatt levő paraszti tömegeket. E folyamat *elsősorban* a háborús viszonyokkal beállott új helyzet, a kizsákmányolás, a politikai és gazdasági elnyomás újabb erősödése, a demagóg ígéretek egyre nyíltabb lelepleződése indította el. A baloldali demokratikus és forradalmi erők ekkor még nem voltak egységesek, jó részük még nem látta tisztán az ideológiai és politikai helyzetet. Így egyelőre még külön-külön próbáltak harcolni — egy részük nem is mindig a leghelyesebb formában — a jobboldali fasiszta befolyás, a háború ellen, a parasztság különböző rétegeinek a megszervezéséért és törekvéseik eléréséért.

II.

A háború alatt a mély illegalitás és a megerősödött fasiszta terror közegette igen nagy nehézségekbe ütközött és sok áldozatot követelt a kommunista pártnak arra irányuló felvilágosító munkája, hogy a jórésben szervezetlen, vagy a különböző jobboldali fasiszta-nyilas és a rétegeiket egymás ellen is szervező baloldali pártok befolyása alatt álló paraszti tömegeket az antifasiszta harc számára megnyerje. A párt azonban nem riadt vissza sem a nehézségektől, sem az áldozatoktól, minden erejével arra törekedett, hogy a parasztság alapvető tömegeivel — lehetőleg még a gazdagparasztsággal is — elfogadtassa politikáját, s ezeket a munkáosztállyal összefogva, amögé felsorakozva, minél hamarabb és minél sikeresebben megvívassa a fasizmus, a népellenes erők elleni harcot.

Ezek az alapvető szempontok vezették a KMP vezetőit, midőn a konkrét viszonyokat is szemügyre véve 1939 nyarán nem ajánlották egy, a parasztság alsóbb rétegeit magában foglaló *külön* párt, a Nemzeti Parasztpárt létrehozását.¹⁵ Rámutattak, hogy amikor a fasizmus előretörőben van és a demokratikus szervezetek teljes megsemmisítésén dologzik, nem alkalmas az idő új, radikális parasztpárt megteremtésére. Hiszen ha valóban radikális parasztmozgalom létrejöttét jelenti az új párt, a fasizmus még csírájában elfojtja. Nem voltak meg a valóban demokratikus, a munkáosztállyal szoros szövet-

¹⁵ PI Archivum. A. IV. 28/6. 1939. (Az itt tartalmilag idézett dokumentum a párt egyik vezetőjének 1939 szeptember 26-án kelt levele, amely elemzi a KMP viszonyát a röviddel ezelőtt létrejött Nemzeti Parasztpárthoz. Ebből a levélből azonban az is világosan kiderül, hogy a kommunisták a fent ismertetett álláspontjukat a parasztpárt szervezőivel is, Kovács Imrével és „társaival” is közölték és megbízták még jóval a NPP megalakítása előtti időben.)

ségben dolgozó új parasztpárt megteremtésének eszmei-politikai feltételei sem, mivel létrehozóinak, s a volt falukutató népieseknek táborában is eszmei-politikai zűrzavar uralkodott.

A népiesek jobbszárnya már el-eljutott a szélsőjobboldali nyilas táborig, nagy többségükben megerősödött a paraszti miszticizmus mellett a nacionalizmus, a zűrzavaros, fasiszta fajelmélettel sok területen érintkező paraszti-nemzeti-faji nézet és az antiszemitizmus. A harmincas évek legvégén, és a negyvenes évek elején a népiesek táborában bekövetkezett általános és igen nagy fokú jobbratolódás folyamatában csak a kisebbségben maradt balszárny: Darvas József, Erdei Ferenc, Kovács Imre, Veres Péter, Szabó Pál stb. tartott ki több-kevesebb következetességgel a korábbi éveknek, a Márciusi Front időszakának határozott demokratikus követeléseivel. Bár rájuk is, de főleg az utóbbi háromra — balratorlódásuk ellenére is — nagymértékben hatottak továbbra is a népiesekre jellemző eszmék és nézetek.

E nézetek közül az általunk vizsgált kérdések szempontjából leglényegesebbek a következők: a parasztság történelmi szerepéről és hivatásáról vallott helytelen nézetük, nem ismerték fel a munkás-paraszt szövetség történelmi szükségszerűségét és helyes tartalmát, politikai célkitűzéseit. A „parasztdemokrácia”, „parasztszocializmus” stb. — irreális eszmék voltak; az agrárkérdés megoldásáért folytatott küzdelmet fölé rendelték az össz nemzeti problémáknak stb. Emellett 1939 közepére még a baloldal egy része sem, de különösen a velük még szorosabb kapcsolatot fenntartó egyéb népies körök sem voltak tisztában azzal, hogy a parasztság alsó rétegeinek, vagy a „parasztegyeség” jelszavával a parasztság milyen más rétegeinek az érdekében kívánnak politikai pártszervezkedést indítani. Nem volt világos, hogy osztályérdek feletti parasztpártot, illetve „egyetemes magyar néppártot”, vagy radikális, demokratikus parasztpártot kívánnak létrehozni. Nem foglaltak állást világosan abban a kérdésben sem, hogy mit tartanak az adott történelmi körülmények között a fő ellenségnek Magyarországon; a fasiszmus-t, összes hazai megjelenési formáival és külső szövetségeseivel, vagy csak a nagybirtokosokat? Nem látszott tisztán, hogy az új párt létrejötte nem bomlasztja-e a vezetésben és politikájában ugyan messzemenően nem kielégítő, de a fasiszmussal szemben mégis bizonyos gátat jelentő Kisgazdapártot és az SZDP-t, ezzel objektíve nem gyengíti-e a demokratikus erőket.

E körülményekkel számolva és elvi megfontolásokból kiindulva, a KMP azt javasolta a valóban baloldali népieseknek és a Kisgazdapárt jobboldali vezetőinek politikájával elégedetlen, kiábrándult demokratikus paraszti elemeknek, hogy ne új parasztpártot hozzanak létre, hanem a Kisgazdapártban próbáljanak erős paraszti baloldalt kialakítani, és ezáltal az egész Kisgazdapárt politikáját határozott demokratikus irányba terelni.¹⁶ A Kisgazdapárt évtizedes legális szervezeti kerete, és még meglevő demokratikus ereje nagyobb lehetőségeket nyújtott volna az igazán demokratikus baloldali parasztmozgalom kialakításához, mint egy új párt, amelynek szervezeteit a fasiszmus üldözései közepette csak nagy nehézségek árán lehetett volna esetleg kiépíteni.¹⁷

A népiesek balszárnya azonban, bár már korábban megismerte, de nem tette magáévá ezen javaslatokat, 1939 június végén létrehozta az új parasztpártot. A kommunisták nem hagyták magára az újonnan alakult Nemzeti Pa-

¹⁶ PI Archivum. A. IV. 28/6. 1939.

rasztpártot, számolva azzal, miszerint remény van annak demokratikus irányú fejlődésére. Ezért minden erőt latbavetettek, hogy ebben az irányban befolyásolják további tevékenységét. Az NPP megalakulását tudtul adó nyilatkozat után kialakult új helyzetben a KMP a következő főbb célok elérését tűzte¹⁸ ki az új párttal kapcsolatban: „szembeszállni minden olyan törekvéssel, amely az új pártból általános „néppártot”, az „egész magyarság egyetemes pártját” akar csinálni. Ehelyett arra kell törekedni, hogy az kifejezetten osztáypártként szervezkedjék és tevékenykedjék, mint a falusi dolgozók pártja, nyíltan és félreérthetetlenül valljon színt a fasiszta kormányzattal szemben, mint ellenzéki párt. Harcoljon kíméletlenül a szélsőjobboldali nyilasok ellen. A Kisgazdapárttal kapcsolatban az NPP gyakoroljon szókimondó bírálatot, de ugyanakkor világosan jelentse ki, hogy tevékenysége nem irányul ellene, sőt a szélsőjobboldal és a német fasizmus növekvő befolyása ellen és a demokratikus követelésekért folytatott harcban felajánlja a barátságos együttműködést országos és helyi viszonylatban egyaránt. Továbbá, a kommunistáknak mindent meg kell tenniük, hogy az NPP eszmeileg és lassanként gyakorlatilag is a munkásság és a parasztság szövetségének az alapján álljon, a munkásszervezetek védelme és autonómiája dolgában azonosítsa magát a legális munkásszervezetekkel. Szervezeti téren pedig ne úgy tevékenykedjen, hogy bomlassza a Kisgazdapártot, hanem úgy, hogy mintegy elmosódjon a szervezeti különbség közöttük, azon belül is törekedjen baloldal létrehozására. Esetleg úgy, hogy mindkét párthoz tartozhassanak a tagok. Törekedjen a párt ennek alapján képviseltetni magát a Kisgazdapárt országos szervezeteiben, tartson kapcsolatot egyes parlamenti képviselőivel, akik eseteleg a parlamentben is felléphetnek az új párt nevében is.”¹⁹

A kommunisták törekvése és segítsége valóban hasznos volt a parasztpártot létrehozók balszárnyának. Ez megmutatkozott már nem sokkal a megalakulást követő programnyilatkozatban is, amely 10 pontból állt és a következő fő célkitűzéseket tartalmazta: 1. *független Magyarországot*; 2. *magyar országvezetést*; 3. *népuralmat*: általános, egyenlő, titkos választójog, sajtó, gyülekezési, szervezkedési stb. szabadságjog, népi önkormányzat stb.; 4. *igazságos adózást*: a progresszív adózás és a létminimum adómentességének bevezetése; 5. *a munka becsületét*: rokkantsági, öregségi és munkanélküli segély, minimális munkaidő megállapítása, általános társadalombiztosítás, a dolgozók szabad szervezkedése; 6. *földreformot*: a feudalizmus teljes lebontása, az 500 holdon felüli nagybirtok kisajátítása, tagosítás vagy szövetkezeti termelőüzemek létesítése, a mezőgazdasági termelés korszerűsítése, addig is a mezőgazdasági munkásság és cselédség életszínvonalának intézményes emelése; 7. *a nagytőke uralmának le-törése*: a kartellek és monopóliumok megszüntetése, a kamatláb leszállítása, népbankok felállítása; 8. *az ország iparosítását*; 9. *gazdasági szervezkedést*: az álszövetkezetek és egykézrendszer helyébe termelő és fogyasztási szövetkezeteket; 10. *egyetemes népnevelést*.²⁰

Ez a program lényegében demokratikus, bár hiányos program volt. Nem került bele a Magyarországhoz „csatolt”, vagy megszállt területek népei számára az önrendelkezési jog követelése, általában a nemzetiségi politika, a faji

¹⁷ Uo.

¹⁸ Szabad Szó, 1939. július 16. 1. old. Vezércikk.

¹⁹ PI Archivum. A. IV. 28/6. 1939.

²⁰ Szabad Szó, 1939. július 23.

üldözések elleni kiállítás stb., másrészt viszont belekerültek a népiesek tipikus szemléletei. Ilyen a második pont, amelyben együtt jelentkezik a népies ideológia nacionalizmusa faji szemlélete és a parasztság idealizálása. Mégis, ez a program alkalmas legális kiindulópont volt ahhoz, hogy az új párt útján is megindulhasson elsősorban a szegényparasztság és a kisparasztság felvilágosítása és csatasorba állítása.

Az új párt annak ellenére, hogy vezetőinek egy része (Szabó Pál stb.) az egyetemes magyarság pártjaként akarta feltüntetni és megszervezni²¹ mindinkább osztálypártként, a nincstelen és kisparasztság érdekeinek radikális képviselőjeként kezdett tevékenykedni. És amint ez a radikálisabb vonása nyilvánvalóbbá lett, a fasiszta kormányzat egyre jobban megnehezítette, majd szinte teljesen lehetetlenné tette működését. *Tehát a kommunisták előrelátása beigazolódott.* A második világháború kitörésekor hozott rendkívüli fasiszta intézkedések lehetetlenné tették, hogy az NPP szervezétileg kiépüljön. Központi lapjának, a „Szabad Szó”-nak is felére csökkentették a terjedelmét 1939 szeptember elején.²² A háború megindulása után néhány hónapig történtek ugyan kísérletek arra, hogy az NPP munkához lásson, de a rendőrségi és csendőrségi nyomás következtében ezek is nagyrészt sikertelenek maradtak. A vezetők egy része (Erdei Ferenc, Kovács Imre) ellen korábbi falukutató irodalmi tevékenységük miatt bírósági eljárást indítottak, majd határozott rendőrségi fenyegetéssel vetett véget a kormány az NPP nyilvános működésének.²³ Mindezek következtében 1940 közepétől már mint párt nem is tevékenykedett, sőt már a „Szabad Szó”-ra sem írták ki, hogy az NPP lapja.

De a megindult baloldali, radikális parasztmozgalom mégsem semmisült meg. Az NPP vezetői lényegében együttmaradtak azután is, hogy lehetetlenné tették a párt nyilvános és szervezeti tevékenységét, és a „Szabad Szó” köré tömörülve folytatták tevékenységüket. Így a „Szabad Szó” lett a baloldali parasztmozgalom, elsősorban a szegényparasztság, földmunkásság és kisparasztság radikális törekvéseinek legális kifejezője és propagálója a háború időszakában. Mivel a „Szabad Szó” és a köré tömörült mozgalom irányítását továbbra is a népiesek balszárnya tartotta a kezében, a kommunistáknak továbbra is alkalmuk volt közvetett formában bekapcsolódni a felvilágosító munkába, cikkeket írtak, részt vettek a falusi levelezőknek a „Szabad Szó” szerkesztőségében időnként tartott összejövetelein, konferenciákon stb., majd pedig midőn egyre növekedett befolyásuk a parasztság körében, továbbra is feladatuk volt a helyes nézetek és célkitűzések elfogadtatása.

Ezt a munkát a kommunisták a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa eszméinek megfelelően és Révai József 1938—39-ben írt „Marxizmus és népiesség” c. munkájának útmutatásai szerint végezték, utóbbinak néhány gépelt példánya 1939 őszétől illegálisan kézről-kézre járt az országban.²⁴

Az első eredmény, amelyet a kommunisták elértek, a munkás-paraszt szövetség kialakításáért folyó harcban született. A népies baloldal már korábban is mutatott hajlandóságot a munkásosztállyal való együttműködésre, de akkor

²¹ Lásd: Szabó Pálnak a Szabad Szó 1939. július 16-i számában „Nemzeti Parasztpárt” című vezércikkét.

²² Lásd: Szabad Szó, 1939. szeptember 10. 1. old. és ugyanott 1939. november 5. 3. old.

²³ A Nemzeti Parasztpárt története. Az NPP kiad. 1947. 6. old.

²⁴ Révai József: Marxizmus, népiesség, magyarság. Budapest Szikra 1948. 5. old.

még ez az együttműködési kézség, az ösztönös vonzódás a városi elnyomottakhoz, nem jelentette annak a tudatos felismerését, hogy a munkásosztállyal való szövetség nélkül az elnyomott parasztság harca nem vezethet teljes sikerhez. És főleg nem jelentette azt, hogy a népies baloldal tudatosan és lelkesen hirdeti is ezt a nézetet a parasztság körében. A népies baloldal csak 1941-től ismerte el és hirdette tudatosan a munkás-paraszt szövetség szükségességét. Ez már magában is nagy előrehaladás volt ahhoz képest, hogy 1939 nyarán, a parasztpárt megalakítása, a politikai programadás időszakában ugyyszólván még utalást sem találunk a munkás-paraszt szövetségre való törekvésre. Ehelyett igen bőven volt szó a parasztság „nemzetmegmentő” hivatásáról és ködös, a parasztság irányítása alatt álló nemzeti egység megteremtéséről.²⁵

Ugyanakkor 1941-ben a munkás-paraszt szövetség vállalása és hirdetése még mindig nem jelentette azt, hogy a népies baloldal teljes egésze felismerte azt is, hogy e szövetségben és általában a fasiszmus elleni, a demokratikus átalakításért folyó harcban a vezető erő a munkásosztály. Kovács Imre, az NPP, majd a „Szabad Szó” köré tömörült radikális parasztmozgalomnak is egyik központi vezetője 1941 májusában még a következőket írta: „A múltban keveset beszéltünk a parasztok és munkások együttműködéséről. A parasztság saját maga nem tudja felszabadítani magát: mások segítségére van szüksége. Segítséget pedig csak a városi szervezett munkásságtól várhat... Egyenrangú félként szövetkezzen ez a két osztály. Egyenrangú félként és ne gondoljanak arra, hogy az egyik a másikat vezesse majd, vagy kiharcolja vele szemben magának az elsőbbséget.”²⁶

Kovács Imre tehát még mindig nem értette meg, hogy a munkásosztály társadalmi és gazdasági helyzeténél fogva, a leghaladóbb eszméi következtében szükségszerűen kell hogy a vezető ereje legyen a társadalmi haladásért folyó harcban. De Kovács Imrének ez a nyílt kiállása egyben azt is jelentette, hogy a „Szabad Szó” táborában már kezdték felismerni a munkásosztály vezető szerepét és cikkében ez ellen kívánt fellépni. Valóban, 1941-re nemcsak a népies baloldal egyes leghaladóbb tagjai (Darvas József, Erdei Ferenc stb.) kezdték felismerni a munkásosztály döntő szerepét a harcban, hanem a „Szabad Szó” táborában erre az időre már erős, a kommunisták célkitűzéseivel lényegében egyetértőkből és kommunistákból álló csoport jött létre²⁷ (Donáth Ferenc, Illiás Ferenc, Fehér Lajos és mások), amely következetesen küzdött a földmunkások és szegényparasztok érkeiért.

1941 tavaszára a „Szabad Szó” táborában már elterjedt az egész parasztság antifasiszta, demokratikus összefogásának az eszméje is, a döntő eszméi harcot csak a Szovjetunió elleni háborúbalépés utáni időszakban sikerült győzelemre vinni és a gyakorlati munkában gyümölcsöztetni. Mégis nem kis eredmény volt már az sem, hogy az NPP, majd a „Szabad Szó” tábora sem a Kisgazdapárt ellen fejtett ki propagandát, hanem több-kevesebb következetességgel elsősorban a nyilas szélsőjobboldal és — a cenzura lehetőségeihez képest — a kormányzat félrevezető intézkedései és politikája ellen. Igaz, ezekben a

²⁵ Lásd „Szabad Szó”, 1939. július 16. „Nemzeti Parasztpárt”, Július 23. „Mit akar a Nemzeti Parasztpárt”, július 30. „Ezért kell a Nemzeti Parasztpárt vezetőinek értekezlete” stb., stb. c. cikkeket.

²⁶ „Szabad Szó”, 1941. május 11.

²⁷ PI Archivum. H-0-4. Orosz Dezső, Skolnik József, Illiás Ferenc és Fehér Lajos visszaemlékezése.

bírálatokban és leleplezésekben továbbra is megtaláljuk a népiesek nacionalizmusát és helytelen faji nézeteit.

A Kisgazdapárt radikálisabb elemeivel és vezetőivel, túl az említett eredményen, sikerül közös frontot kialakítani a demokratikus átalakulásért vívott harcban. 1940 októberében Bajcsy-Zsilinszky Endre, a KGP parlamenti képviselője és egyik vezetője, is bekapcsolódott a „Szabad Szó” munkájába, mint annak főszerkesztője.²⁸ Ez nem azt jelentette, hogy a „Szabad Szó” lemondott a parasztság alsó rétegei érdekének radikális képviseléséről, hanem azt, hogy kiszélesült és megerősödött a parasztság érdekei védelmezőinek demokratikus táborra.

Erre nagyon nagy szüksége volt az antifasiszta, demokratikus erőknek, mert a Kisgazdapárt által befolyásolt paraszti tömegeket is fel kellett világosítani, és fel kellett vértetni a demokratikus baloldalt az Eckhard-féle áruló jobboldali politikával szemben. Meg kellett értetni velük is, hogy földreform-törekvéseiket, az ország demokratizálásáért folytatott küzdelmüket nem lehet Eckhard módján, az uralkodó osztályokkal szövetkezve, a munkásosztály nélkül, sőt ellene sikerre vinni. Tudatosítani kellett itt is, hogy a parasztság törekvése elszakíthatatlan kapcsolatban van valamennyi dolgozó osztály, az egész nemzet legfontosabb feladataival, a fasiszmus elleni harccal, az ország függetlenségének, önállóságának megvédésével.

A kommunisták, majd a baloldali szociáldemokraták is, a parasztság felvilágosítására és a munkásosztály mögé való felsorakoztatására felhasználták a legális szociáldemokrata szervezeteket is, elsősorban a Földmunkásszövetséget, az MSZDP sajtóját, vidéki szervezeteit és ifjúsági szervezetét, az Országos Ifjúsági Bizottságot.

A szociáldemokrata párt és a Földmunkásszövetség vezetése a második világháború kitörésének időszakában a jobboldal kezében volt. Ez nagymértékben megnehezítette a háború időszakában napirendre került új feladatok elvégzését, sőt lehetetlenné tette azt is, hogy az MSZDP a lényegében a radikális polgári földreform megvalósítását célul kitűző agrárprogramjából adódó lehetőségeket maximálisan kihasználhassa a parasztság befolyásolására. Ugyanis a peyerista áruló politika következtében az MSZDP még mindig nem törekedett a parasztság szervezésére. Csak a földmunkásság körében, a Földmunkásszövetség útján propagálta úgy-ahogy földreform programját, és csak nagy általánosságban sajtójában, mintha a munkásságnak semmi köze nem lenne és semmilyen érdeke nem fűződne annak végrehajtásához.

Ennek következtében az ipari munkásság nemcsak hogy nem szervezhette és vezethette a parasztságot jogos törekvései elérésében, hanem még csak nem is volt tisztázott és tudatos nagy tömegei előtt az a feladat, amelynek teljesítése rá várt a burzsoá-földesúri, imperialista rendszerben, a fasiszmus viszonyai között, s amely történelmi kötelessége a falu elnyomottjaival és kizsákmányoltjaival szemben. Az MSZDP tehát a földreform megvalósítását lényegében a polgárságtól várta. Ebben a helyzetben a kommunistáknak az is volt a feladatuk, hogy a munkásosztály álláspontját a földreform, és a parasztság többi demokratikus követelése kérdésében úgy alakítsák ki, hogy ne csak egyszerűen mintegy a kívülálló helyeslése legyen, és az ipari munkásság gyakorlati politikai munkáját is úgy végezze, hogy a parasztság követeléseinek megvalósítá-

²⁸ Szabad Szó, 1940. október 13. 1. old.

sát ne másoktól várja, hanem minden retrográd erővel szemben maga vállalja azt, a parasztsággal szoros szövetségben. Az ipari munkásságnak is tisztában kell lennie azzal, és aszerint kell cselekednie, hogy nélküle, az ő vezetése nélkül még az agrárkérdést sem lehet megoldani Magyarországon, s hogy részéről a munkás-paraszt szövetségnek ez az egyedüli helyes értelmezése.

A munkásosztály soraiban e helyes szemlélet kialakítása nem ütközött olyan nagy nehézségekbe, mint azután a parasztság között.

A Földmunkásszövetség a jobboldali szociáldemokrata politika és az erősödő fasiszta üldözés következtében — bár itt is nagyon csökkenő tendenciával — majdnem csak a mezőgazdasági munkások napi gazdasági és munkaidő kérdéseivel foglalkozott. Kerülte a földmunkások számára is nagy jelentőségű országos kérdések propagálását és a sikeres, s helyes szervezkedési módokat. Ez a szervezet 1940-ben és 1941-ben még tartott országos közgyűlést, de azután egészen a háború végéig önálló politikai tevékenységet lényegében képtelen volt folytatni. E két közgyűlésen a kommunistáknak, a jobboldali szociáldemokrata politika minden mesterkedése ellenére, sikerült ismertetniük és terjesztetniük a KMP célkitűzéseit. A Földmunkásszövetség 1940 márciusi közgyűlésén Kulich Gyula, a kommunista párt tagja felszólalásában többek között a következőket mondta: „Minden öntudatos szocialista tudatában van annak, hogy a munkásság felszabadító küzdelme csak akkor érheti el a kívánt eredményt, ha az ipari munkásság mellé sikerül a parasztság szervezett erejét is felsorakoztatni. Csak ennek a két osztálynak, az ipari és mezőgazdasági munkásságnak az összefogása teremtheti meg a jobb és emberibb megélhetést. Ez az összefogás nemcsak azért fontos, mert enélkül az ipari munkásság sem tudja elérni a maga elé tűzött célokat, hanem azért is, mert ha a parasztság nincs megszervezve, akkor minduntalan martaléka lesz a különböző jobboldali vagy álszocialista pártoknak. Ha mi nem tudjuk megszervezni a parasztságot, akkor mások szervezik meg — természetesen az ipari munkásság ellen.”²⁹

Hasonló propagandát fejtettek ki 1939-től a kommunisták a „Népszava” útján is. 1941-re a „Népszava” szerkesztőségében is erős kommunista sejt alakult ki,³⁰ amelynek tagjai közül elsősorban Kállai Gyula, Földes Ferenc és Mód Aladár végzett publicisztikai, majd közvetlen agitációs tevékenységet a parasztság felvilágosítása érdekében.

A kommunisták s a parasztok baloldali erői pozitív hatású tevékenységének eredményei kezdtek mutatkozni már a háború első, 1939—1941-es szakaszában is. E tevékenység hozzásegítette a parasztság egyes rétegeit ahhoz, hogy gyorsabban felismerjék a fasiszta kormányzat és a szélsőjobboldali nyilaspártok körükben folytatott propagandájának demagóg hazugságait és a megtévesztő látszatintézkedéseket, sőt-ezentúl azt is egyre inkább felismerték, hogy milyen úton kell járniuk céljaik elérése érdekében. Ezt elsősorban még nem a nagyszámú politikai vagy szervezeti megmozdulásokban lehetett lemérni, hanem abban, hogy a parasztság alsó rétegei mindinkább kiábrándultak a nyilas demagógiából, s a parasztság baloldali erői újra növekvőben voltak, s főleg 1940 végétől és 1941-től lassú baloldali erjedés indult meg az egész parasztságban.

²⁹ A földmunkásmozgalom. A Földmunkásszövetség 35 esztendeje. Világosság nyomda. Bp. 1940. 31—32. old.

³⁰ Kállai Gyula: id. mű. 81—100 old. és FI Archivum. H-o-4. Orosz Dezső, Szkolnik József visszaemlékezése.

E folyamatot visszatükrözték a „Szabad Szó”-nak és a „Népszavá”-nak a parasztsággal foglalkozó cikkeiknek és falusi dolgozóknak ezekhez a lapokhoz egyre nagyobb számban beérkező leveleinek hangja. Mind bátrabban leplezték le a fasiszta kormányzat látszatintézkedéseit, a minimális, majd maximális munkabérek megállapításának igazságtalanságait, a nyilas demagógiát, és egyre határozottabban kiálltak a parasztság és a munkásosztály szoros szövetségének létrehozása mellett.

A „Szabad Szó” többek között például az 1940. február 4-i és november 10-i számában megjelent néhány bátor hangú cikkében határozottan leleplezte az uralkodó osztályoknak azon törekvéseit, hogy a parasztság birtokos rétegeit a nagy- és középbirtokosok mögé sorakoztassa fel, a munkásosztály és az agrárproletariátus ellen.³¹ 1941 első felében viszont már alig volt a „Szabad Szó”-nak olyan száma, amely ne hangsúlyozta volna a munkásosztály és a parasztság összefogásának szükségességét a nagybirtokos-nagytőkés uralkodó osztályok ellen.

III.

1941 nyarán lényeges változások következtek be az ország életében. 1941 áprilisában Horthy-Magyarországa Hitlerrel együtt részt vett a Jugoszlávia elleni agresszióban, majd röviddel ezután, június végén belépett a néhány nappal előbb a fasiszta Németország és csatlósai által megindított szovjetellenes háborúba.

A háborúbalépéssel bevezetett újabb szigorú fasiszta katonai intézkedések tovább nehezítették a párt s az egész függetlenségi mozgalom munkáját. A német fasizmus oldalán folytatott háború további súlyos véráldozatokat követelt a dolgozó néptől, s az ország függetlenségének is szinte teljes egészében való elvesztését eredményezte. Emellett Horthyék nemcsak az ország emberanyagának egyre növekvő hányadát bocsátották a rablőháborúban Hitler rendelkezésére, hanem gazdaságát, iparát és mezőgazdaságát is a fasiszta német imperializmus hadigépezetének szolgálatába állították.

A háborúbalépés után a KMP kidolgozta az új helyzetnek megfelelő politikáját, amely a népfrontpolitika továbbfejlesztését jelentette háborúellenes, nemzeti függetlenségi fronttá. Az antifasiszta, háborúellenes nemzeti függetlenségi politika sikerének előfeltétele — éppúgy, mint a népfront politikáé — a munkásosztály további egysége és vezető szerepének kivívása volt a függetlenségi mozgalomban, s gerincét továbbra is a munkásosztály és a parasztság harci szövetsége alkotta. Ehhez kellett felsorakoztatni a városi kispolgárság, a középrétegek, a középburzsázia és a lehetőséghez képest az uralkodó osztályok német-, illetve háborúellenes elemeit is.

Ezek mellett az általános feladatok mellett a párt kijelölte a legfontosabb konkrét programpontokat, amelyekben a parasztságot közvetlenül érintő követelések — a földreform, a demokratikus jogok kivívása, szociális, kulturális és gazdasági intézkedések stb. — is szerepeltek. Az egyes rétegek sajátos törekvéseit azonban nem lehetett megvalósítani az össznemzeti problémák kö-

³¹ Lásd: „Szabad Szó”, 1940. február 4. 3. old. „Kisgazdák és földbirtokosok és ugyanígy 1940. november 10. 3. old. „Közös az érdekük a kisgazdáknak és a földmunkásoknak” c. cikkeket.

zós erővel való megoldása nélkül, így a parasztegység megteremtésének szükségessége még jobban nyilvánvalóvá vált. A rablőháború következményei, a fasizmus tobzódása és az ország függetlenségének az elvesztése ugyanakkor még parancsolóbban írták elő a parasztságnak a felzárkózását is a munkásosztály vezette nemzeti függetlenségi mozgalomhoz. Mindezeket a kérdéseket szívos, kitartó munkával kellett tudatosítani a pártnak a parasztság soriban.

A „Szabad Szó” és a „Népszava” stb., már 1941 nyaráig is közölte olyan vidéki levelezők állásfoglalásait, akik elismerték az egész parasztság összefogásának *esetleges lehetőségét*³² nagy társadalmi válságok és katasztrófák időszakában. Ez maga is a kommunista agitáció eredménye volt, de még nem volt elegendő. A „Szabad Szó”-ban és a „Népszava”-ban elhelyezett cikkeikben a kommunisták további lépések felismerésének szükségességére és határozott elfogadására ösztönözték a parasztságot. Ezt a célt szolgálta többek között Mód Aladárnak, az illegális KMP tagjának a „Szabad Szó”, 1941. július 15-i számában: Megvalósítható-e a parasztegység? című cikke is. Ebben a fenti felelős állásfoglalásokra a következőképpen válaszolt: „Vajon nem időszerű máris a parasztegység megteremtése? Vajon valóban a válságokra bizzuk a feladatot, hogy „egy táborba sodorják” a parasztságot? Nem azoknak az „öntudatos parasztoknak, akik társadalmi és politikai műveltséget szereztek” kell máris egygyé kovácsolni a parasztságot, hogy utat tudjanak törni a válságból és katasztrófákból a szabad emberi élet felé?” A cikk ezután a parasztegység kérdésében a párt programjának megfelelően még tovább megy: „Arra a következtetésre kell tehát jutnunk, hogy egész széles — mondjuk ki a szót — nemzeti összefogásra van szükség. Nemzeti összefogásra, amely a nemzet érdekeit azonosítja a nemzet zömének, a legszélesebb tömegeknek: a munkásoknak és parasztoknak az érdekeivel. E szónak vissza kell nyernie azt a nemes dősgést, amelyet 1848—49-ben kapott, amikor a nép egyszerre harcolt a haza ezeréves földjéért s a sajátjáért, jobbágytelkének biztosításáért.”³³

E célok megvalósításáért a kommunistáknak többoldalú harcban kellett leköüzdeni a parasztegység-ellenes helytelen, ösztönös baloldali nézeteket, amelyek a szegényparasztság soraiban voltak tapasztalhatók. Alapos elvi harcban kellett megsemmisíteniük azokat az álbaldali nézeteket, amelyeket a parasztegység-gel és a nemzeti összefogással kapcsolatban a „Szabad Szó” táborának és a népies baloldal egy részének Kovács Imre köré tömörült csoportja hangoztattott. De fel kellett venniük azokkal a jobboldali törekvésekkel is a küzdelmet, amelyeket a Kiszgazdapárt jobbszárnya az uralkodó kormánykörök egy részének sugallatára és támogatásával hirdetett a parasztság forradalmi, demokratikus erőinek leszerelése céljából.

1941 nyarán, amikor a KMP parasztegységet s a széles alapú nemzeti összefogást követelő politikájának első kedvező visszhangja érezhető volt, Kovács Imre, támaszkodva a parasztság alsó rétegeinek ösztönös állásfoglalására, a „Szabad Szó” 1941. július 27-i számában Levél a Parasztsághoz c. cikkében kifejtette álbaldali nézeteit a parasztegység és a nemzeti összefogás kérdéseiről. Kovács Imre parasztegység alatt csak a földmunkások, oselédek és kisparasztok összefogását értette. „A nagyparasztok inkább már a földbirtokosokhoz tartoznak” — írta. A városi középrétegekkel és a kispolgársággal való

³² Lásd: „Szabad Szó”, 1941. május 4-i és 18-i számát.

³³ Szabad Szó, 1941. június 15. 3. old.

együttműködést viszont lényegében kereken elutasította, azzal a jelszóval, hogy „csak azokban bízunk, akik sorainkból származnak”. Az ipari munkásokkal való szövetséget is elsősorban azért tartotta lehetségesnek, mert azok nagy része faluról származott és „legtöbbjüket még élő szálak: rokonai és baráti kapcsolatok fűznek a faluhoz.”³⁴

Kovács Imre állásfoglalásával bebizonyította azt is, hogy nem érti vagy nem teszi magáévá az adott viszonyokból az egész nemzet számára egységesen háruló feladatokat. A nemzeti összefogást, a parasztegységet nem az egész nép fő feladatai szempontjából vizsgálta, hanem azoktól elszakítva, csak a szegényparaszság oldaláról; a „parasztkérdést” az ország legfőbb megoldandó kérdésének tekintette. Ez a nézet tehát nem segítette elő az antifasiszta nemzeti egységfront, s azon belül a parasztegység kialakítását, sőt, ellenkezőleg szűkítette, gyengítette azt. Ezért a kommunisták kitartó elvi harcot indítottak Kovács Imre és az ő álláspontját magukévá tevő más szegényparaszti vezetők hasonló nézetei ellen.

A KMP álláspontját és bírálatát e nézetekkel szemben Kállai Gyula fejtette ki a „Népszava” 1941. augusztus 3-i számában. Megállapította: Kovács Imre cikkének az alapja ugyan az a helyes felismerés, hogy a munkásosztály és a parasztság célkitűzéseiknek megvalósításában szorosan egymásra vannak utalva, de Kovács eme helyes felismerésre olyan ideológiai építményt rakott, „amely megítélésük szerint nem állja ki minden tekintetben sem a szociológia eddig leszűrt eredményeinek tűzpróbáját, sem a most lezajló történelmi idők próbatevő igazolását... Elméleti szempontból nyilvánvaló, hogy a parasztegység kialakulását a parasztság osztályokra tagozódása akadályozza, gyakorlati szempontból azonban felmerül a kérdés: a történelmi helyzetnek s az adott viszonyoknak megfelelően nem lehet-e szó egy olyan parasztegységről, amelynek a gazdagparaszság is részese, különösen, amikor a nemzeti élet s az agrárkérdés demokratikus megoldásáról van szó. Ebben a vonatkozásban szerintünk a nagyparaszt magatartását, vagy esetleges közreműködését számításon kívül hagyni súlyos hiba volna... Hiba lenne, ha Kovács Imre az ipari munkássággal kötött szövetség után föladná a középparasztsággal való együttműködés lehetőségét s a földkérdés és más nemzeti feladat megoldásából a földmunkásokon és az ipari munkásokon kívül mindenkit kirekesztene.” A munkás-paraszt összefogásnak is más, sokkal mélyebb gyökerei vannak, mint a Kovács-féle származási, rokoni kapcsolat. „Olyan társadalmi adottságok, amelyek már a szövetséges társak nevének sorrendjét is megváltoztatják és az ipari munkáságot teszik a szövetségben az első helyre. Komoly szociológia megoldások mondatják ki velünk — folytatta Kállai Gyula —, hogy nem az ipari munkásság szövetségese a parasztságnak, hanem fordítva: a parasztság sorakozik fel történelmi igényeinek megvalósítása érdekében a sokkal fejlettebb viszonyok között élő, szervezettebb, iskolázottabb és egységesebb munkásság mögé.”³⁵

Arra a kérdésre válaszolva, hogy lehet-e más társadalmi rétegekkel és osztályokkal együttműködve nemzeti függetlenségi frontot kialakítani, Kállai elvtárs Kovács álláspontjával szemben 1848 példájára hivatkozott, amikor az osztálytársadalmakban természetes osztályellentétek szintén fennállottak. „Ez

³⁴ „Szabad Szó”, 1941. július 27. 1. old. vezércikk.

³⁵ Népszava, 1941. augusztus 3.

azonban egyáltalán nem jelentette azt, hogy bizonyos korokban nem jött, vagy nem jöhetett volna létre harci közösség az alsó és felső osztályok között. Legyen elegendő ennek illusztrálására 1848 fölemlítése, amikor a magyar forradalomban az alföldi parasztnépet, Budapest plebejus ifjúságát és a vármegyei urakat a nemzeti egység és az ország függetlenségének biztosítása szolgáltatta egy táborba.

Ma is ilyen összefogásra van szükség, ha meg akarjuk állni a helyünket a jelenlegi világégésben.”³⁶

Ez a kommunista bíráló és állásfoglalás a parasztegység és a nemzeti összefogás kérdésében óriási visszhangot váltott ki valamennyi, az antifasiszta, nemzeti függetlenségi harcban érdekelt társadalmi osztályban és rétegben. E rétegek legjobb képviselői sajtójukban egymás után foglaltak állást a széles nemzeti összefogás gondolata mellett. A haladó értelmiséghez és a polgársághoz, s más középrétegekhez tartozó egyének pozitív állásfoglalását tükrözték a „Magyar Nemzet”, a „Független Magyarország”, „Az Est” stb. lapok cikkei. A népies balszárny és a „Szabad Szó” táborának legjobbjai is teljes egyetértéssel fogadták a kommunisták célkitűzéseit. Darvas József a vita során megjelent cikkében a következőket írta: „Kállai Gyula kritikai megjegyzéseit... szinte kivétel nélkül helyénvalónak találtam”, s az elvi egyetértés után a gyakorlati munka megkezdését sürgette.³⁷

Nehezebben ment a helyes álláspont elfogadtatása Kovács Imre és néhány más szegényparaszt vezető esetében, akik továbbra is az ország legfontosabb és elsősorban megoldandó kérdésének az agrárkérdést tartották. Kovács Imre — aki a vitában többször kényszerült álláspontja újabb és újabb kifejtésére — már elismerte, hogy szabadság és függetlenség nélkül nem lehet a föld-reformot sem megvalósítani. De parasztegységben részt vehetők felső határát a „Népszava” 1941. augusztus 10-i számában megjelent „Válasz Kállai Gyulának” című cikkében a kb. 50 katasztrális holddal rendelkező parasztokig kitolta,³⁸ a gazdagparasztoknak csak az 50-től 200 holdig terjedő birtokosokat tekintette, akiket továbbra is kizárt az egységfrontból. Ezt a még mindig nem helyes álláspontot a kommunisták, dr. Földes Ferenc, Mód Aladár és mások újra és újra bírálták a „Szabad Szó”, a „Népszava” és más legális újságok hasábjain. A vita legfontosabb tanulságait Kállai elvtárs a „Népszava” augusztus 24-i számában a következőkben foglalta össze: „Mi jelenleg az a döntő szempont, amiben ez az együttműködés kidomborodhatik? A jelenlegi világégésben ez a feladat nem lehet más, mint az ország fennmaradásának, önálló és szabad fejlődésének biztosítása.” A nemzeti összefogást, együttműködést — hangsúlyozta — a munkásosztály vezeti, s ha merültek is fel jogos aggályok az elnyomott osztályok körében a más társadalmi rétegekkel, jelen esetben a gazdagparaszttsággal való együttműködés kérdésében, mégis a legfontosabbnak a következőket tartja: „Mi a nagyparaszttsággal való együttműködés kérdését nem is kategorikusan állítottuk fel, hanem csak mint lehetőséget, mert helytelennek tartanánk, ha nem hagynánk nyitva a kapukat mindazok számára, akik az események előrehaladásával hajlandók a közös érdekében folytatott küzdelemben részt venni.” S végül: „a vita anyagának utolsó tanúsága: bölcs

³⁶ Uo.

³⁷ Munkásság, parasztság, polgárság. Összeállította Kállai Gyula. Az SZDP kiadása. 1942. 19. old.

³⁸ Népszava, 1941. augusztus 10.

és előrelátó politikát folytatnak a dolgozó osztályok, ha hajlandók együtt dolgozni más társadalmi rétegekkel is olyan akadályok leküzdésében, amelyek nem távolítják el a dolgozókat az addigi útról, hanem éppen ellenkezőleg: a dolgozó osztályok szabad fejlődését biztosító új életforma megteremtéséhez vezetnek.”³⁹

Bár a Kovács-féle helytelen nézetet nem sikerült egy csapásra leküzdni, mégis a parasztság alsó rétegeihez tartozók közül egyre többen tették magukévá a kommunisták helyes álláspontját. Így a nemzeti függetlenségi mozgalomban egyre jobban elszigetelődött a parasztegység kialakítását „balról” veszélyeztető fenti nézet és az ennek bázisául szolgáló ösztönös szegényparaszti álláspont.

Hosszú és éles harcot kellett vívni a kommunistáknak azzal a másik helytelen, ellenséges politikával is, amelyet a Kiszgazdapárt jobboldali vezetői a kormánykörök egy részével együtt akartak folytatni a parasztsággal szemben. 1941 szeptemberének végén a fasiszta kormány belügyminiszterének a sugallatára és támogatásával⁴⁰ a Kiszgazdapárt jobboldali vezetői létrehozták a Paraszttszövetséget. A reakció és a Kiszgazdapárt jobboldali erői ezzel az új parasztszervezettel akartak gátat vetni a parasztság demokratikus törekvéseinek. A reakció a parasztságot továbbra is saját tartalékként szerette volna megtartani s felsorakoztatni. A Paraszttszövetség politikai hivatása az volt, hogy az ellenforradalmi Horthy-Magyarország utolsó éveinek politikai életében végbemenő osztály-átcsoportosulások során megakadályozza a parasztságban rejlő demokratikus, forradalmi erők érvényrejutását és teljes kibontakozását, s ezzel együtt hazánk két nagy dolgozó osztálya: a munkásság és a parasztság osztályszövetségének létrejöttét. Ugyanakkor a Paraszttszövetséggel az uralkodó osztályok egy részének is, de még inkább a Kiszgazdapártnak az volt a célja, hogy ellensúlyozza a német fasizmus és a nyilasok befolyását Magyarországon. Tehát két fronton küzdő szervezetnek képzeltek el, bár politikán és pártokon felül állónak akarták beállítani. Mindezt Nagy Ferenc, a Paraszttszövetség elnöke így fogalmazta meg: „A Paraszttszövetség a parasztság osztályerejének azt a síma lefolyását lesz hivatva vállalni, amely mellett a parasztság öntudata kellőképpen kiforrhat ugyan, de a nélkül, hogy rombolna és kárt okozna.”⁴¹ ... „A Magyar Paraszttszövetség nem politikai szervezet, nem osztályharcra induló párt, hanem a nemzeti élet egyensúlyának mindenkor biztosítója akar lenni avval, hogy a magyar parasztságot teljes egészében egybe fogja, annak gazdasági berendezkedését korszerűsíti és műveltségben magasabb szintre emeli.”⁴² Tehát a Paraszttszövetség létrehozói a gazdagparasztság vezetésével az egész parasztságot kívánták saját céljaik érdekében megszervezni.

A KMP a Paraszttszövetség megalakulása után nyomban felismerte a szövetségben rejlő pozitív lehetőségeket is, s minden erejével arra törekedett, hogy kivonja azt a reakció befolyása alól. Minthogy a Paraszttszövetségbe elsősorban a módos- és középparaszti rétegek léptek be, mindenekelőtt ezeket szervezték, a KMP viszont azon dolgozott, hogy a szegényparasztság is mindenütt csatlá-

³⁹ Népszava, 1941. augusztus 24.

⁴⁰ Lásd: Kállai Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom. 1939–1945. Bp. Szikra 1955. 153. old. és Dobi István: Vallomás és történelem. Kossuth. 1962. II. köt. 152. old.

⁴¹ Parasztnaptár. 1946. A Magyar Paraszttszövetség kiad. 1945. 19. old.

⁴² Uo. 30. old.

kozzon a Paraszt szövetséghez. Ezzel a kommunista párt azt akarta elérni, hogy a szegényparaszttság következetes antifasiszta, demokratikus magatartása rányomja bélyegét a Paraszt szövetség tevékenységére. Ez úton is elő akarta segíteni a parasztegység megeremtését, hogy a munkásosztály és a szegényparaszttság kialakulóban lévő szövetsége kiszélesüljön a paraszttság más rétegeivel, s ez a szervezet is alkalmas legyen arra, hogy lehetőleg az egész paraszttság mielőbb felzárkózzon a munkásosztály mellé az antifasiszta, függetlenségi s a demokratikus átalakításért folyó harcban. Ilyen célok eléréséért támogatta a KMP a Paraszt szövetséget és javasolta, hogy a szövetségben hozzanak létre földmunkás- és kisparaszi tagozatot is.⁴³ A kommunisták vezetésével már 1941 őszén megindult az a harc, amely a Paraszt szövetség adta legális lehetőségnek kihasználásával a szegényparaszttság és a földmunkások megszervezésére, a Paraszt szövetségen belül földmunkástagozat létrehozására irányult.

A KMP arra törekedett, hogy a Paraszt szövetségen belül is minél több kommunista és igazán demokratikus parasztszervező és vezető tevékenykedjen. Ezért, természetesen illegálisan, a Paraszt szövetségben végzendő munkára kommunistákat is irányított. Így 1942 elejétől a Paraszt szövetség országos szervező titkárai között egy kommunista is dolgozott, Illiás Ferenc személyében, aki más baloldali szervező titkárokkal, elsősorban Dobi Istvánnal és Vörös Vincével együttműködve, egyre eredményesebben valósította meg a párt politikáját.⁴⁴ Az ő munkájuknak is köszönhető, hogy 1942 júniusára az ország 14 megyéjében már 213 szervezettel és mintegy 30 000 taggal működött a Paraszt szövetség.⁴⁵ És főleg az ő munkájuk eredménye volt az, hogy a Paraszt szövetségbe a szegényparaszttság is egyre jobban bekapcsolódott, és a parasztságnak a Paraszt szövetség gyűlésein megnyilvánuló politikai hangulata is kezdett gondot okozni a fasiszta kormányzatnak, amiért figyelmeztetésben is részesültek az országos szervezők.⁴⁶

A „Szabad Szó” szerkesztő bizottsága, majd 1942 elejétől a lap egész olvasótáborra is mindinkább magáévá tette a KMP fenti politikai irányvonalát. Ehhez igen jó lehetőséget nyújtott a „Szabad Szó” hasábjain túl a lap időszakonként megrendezett országos munkatársi, illetve levélezői értekezlete. Ezeken az értekezleteken kommunisták és munkások is nagyszámban jelentek meg, hogy megvitassák a közös problémákat. Az értekezleteket esetenként a „Nép-szava” vagy a MÉMOSZ székházában tartották, féllegális körülmények között, hogy így a parasztlevélezők közelebb kerüljenek a munkásokhoz.

A „Szabad Szó” olvasó-levélezőinek 1942. március 25-i országos értekezlete megvitatta a kommunistáknak azt a javaslatát, hogy a szegényparaszttság és a földmunkásság egységesen csatlakozzék a Paraszt szövetséghez és azon belül alakítsák meg saját szakosztályukat. A vita után a javaslatot az értekezlet résztvevői elfogadták. „Megállapodtunk abban — írta az értekezletről beszámolójában még Kovács Imre is —, hogy a Magyar Paraszt szövetséggel karöltve dolgozunk a jövőben a magyar parasztságért... Nem akarjuk megbontani a parasztegységet, mely a mai időkben egyik legfontosabb biztosítéka az

⁴³ Lásd: Kállai Gyula: A földreform és a paraszttság szerepe a gazdasági újjáépítésben. KMP KV Propagandaosztályának kiadása. 1945. 6. old.

⁴⁴ PI Archívum. Illiás Ferenc visszaemlékezése és lásd még Dobi István: Vallo-más és történelem. Kossuth 1962. 155—156. old.

⁴⁵ „Szabad Szó”, 1942. július 5. 4. old.

⁴⁶ PI Archívum. Illiás Ferenc visszaemlékezése.

ország szabadságának és függetlenségének; együtt akarunk működni a parasztság minden rétegével..."⁴⁷

E politikai célkitűzések megvalósítását nemcsak a hivatalos kormánysszervek és a fasiszta pártok akarták minden eszközzel meggátolni, hanem még két más tényező is akadályozza a munkát. A földmunkások és szegényparaszatok egy része ugyan nehezen értette meg, hogy a gazdag parasztsággal egy szervezetben kellene működni. Erről így ír visszaemlékezésében Iliás Ferenc: „A földmunkások egy része nehezen akarta megérteni a parasztegység kérdését. Először szinte megdöbbentek, hogy nekik a birtokos paraszttal, sőt a módos gazdákkal is együtt kell működni. „Ezt nem lehet” — mondták. Mások az érdekek, mi is mást akarunk, ők is, szóba sem állunk egymással... És magyaráztuk, magyaráztuk egymásnak. Nagybirtok ellen, az ország szabadságáért, függetlenségéért kell összefogni, a háború megakadályozásáért, a béke megvédéséért. ... Végül a legtöbben így vélekedtek és a cselekvő parasztegység erősödött, izmosodott.”⁴⁸

A másik, a sokkal nagyobb nehézség az volt, hogy a Kisgazdapárt jobboldali vezetői, felvé a szegényparasztság erejétől, minden eszközzel igyekeztek megakadályozni, hogy a Parasztszövetségben valóban megalakuljon a földmunkások és szegényparaszatok szakosztálya.

1942-ben viszont már a kommunisták, a „Szabad Szó” tábora, a népiesek balszárnya, a baloldali szociáldemokraták és a szegényparasztság többi legjobb erői is mind egységesebben harcoltak ezen akadályok elhárításáért.⁴⁹

Ezek az okok, majd a földmunkások és szegényparaszatok tömegei is, megértve a nemzet előtt álló fő feladatokat, alárendelték saját, szűkebb osztályérdekeiket az össznemzeti problémáknak, a nemzeti összefogásnak. Ezért nem törekedtek már különálló szervezeti és politikai mozgalom kialakítására, hanem az egységen belül kívánták megoldani problémáikat. Ez az egység azonban nem a különböző társadalmi rétegeket kibékítő s az osztályérdekeket feloldó szövetség kívánt lenni. „Az általunk hirdetett parasztegység nem jelenti és nem is jelentheti a parasztság egyes rétegeinek a maguk sajátos életkérdéseinek a feladását — írta helyesen a „Szabad Szó” 1942. december 27-i számának vezércikke. — A cél nem ezeknek elmosása vagy elkendőzése az egység és összefogás semmitmondó jelszavával, hanem igenis az, hogy az egyes rétegek, egymás külön érdekeinek elismerésével, becsületes együttműködést teremtsenek a nagyobb s egyetemesebb érdekek mellett való egységes kiállásra. A nagyobb és egyetemesebb cél, amelynek elérése a parasztság minden rétege számára egyformán életkérdés, adva van. Ez pedig: a népi Magyarország megteremtése s benne az egész parasztság teljes társadalmi és szociális felemelkedése.”⁵⁰

Az együttműködés ilyen értelmű megvalósításához kellett volna a Parasztszövetségben belül azonnal létrehozni a földmunkás és szegényparaszt szakosztályt. Ezt azonban csak szívós és nehéz küzdelem után 1943-ban sikerült elérni.

Az 1941 második felében és 1942-ben a kommunisták és a következetesen demokratikus erők munkájának eredményei már kezdtek mutatkozni. 1941 november elsején került sor a munkásság és a haladó erők első nagyobb arányú

⁴⁷ „Szabad Szó”, 1942. április 5.

⁴⁸ PI Archivum. Iliás Ferenc visszaemlékezése.

⁴⁹ PI Archivum. Uo.

⁵⁰ „Szabad Szó”, 1942. december 27. 1. old. vezércikk.

függetlenségi tüntetésére Budapesten Kossuth és Táncsics sírjánál, amelyen a parasztság képviselői is résztvettek.⁵¹ Bekapcsolódtak az igazán demokratikus parasztpolitikusok abba a munkába is, amely az SZDP központi lapja, a „Népszava” nevezetes 1941-es karácsonyi számának az összeállítását eredményezte. Részt vettek a KMP által szervezett és vezetett 1942. március 15-i budapesti antifasiszta tüntetésen is a Petőfi szobornál. A tüntetés legális vezetője a Magyar Történelmi Emlékbizottság volt, amelyben szintén helyet foglalt a nemzeti összefogás valamennyi képviselője, így a parasztság szószólói is, kommunisták, baloldali szociáldemokraták, „Szabad Szó”, a népiesek táborának, a Független Kisgazdapárt, a Parasztszövetség képviselői és más baloldali paraszti politikusok; Kállai Gyula, Földes Ferenc, Szakasits Árpád, Somogyi Miklós, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Darvas József, Kovács Imre, Veres Péter, Tildy Zoltán és még akkor Nagy Ferenc is stb., stb.⁵²

Az 1942. március 15-i tüntetésről valamennyi baloldali újság beszámolt. Így a parasztság is tudomást szerzett a nemzeti összefogás első nyilvános tüntetéséről. A „Szabad Szó” még a cenzúra ellenére is következetesen kiállt a függetlenségi mozgalom mellett és beszámolójában ismertette a tüntetés lefolyását, hol „Petőfit éltették és a független, szabad Magyarországot”, majd elhelyezték a szobor talapzatára a *szervezett munkásság, a parasztság és a haladó értelmiség*, majd az egyes szervezetek, köztük a „Szabad Szó” és a parasztszövetség koszorúit is.⁵³

A háborúbalépés után nemcsak az antifasiszta, baloldali eszmék terjedtek, hanem a KMP közvetlen szervezeti befolyása is erősödött a parasztság, főleg a földmunkások és szegényparasztok körében. Ehhez igen nagy segítséget adtak az SZDP legális keretei, a helyi munkásotthonok, a „Népszava” falusi levelezői és az OIB. A kommunista párt szervezeti befolyása elsősorban a Viharsarokban, Kárpátalján és az „átcsatolt” délszlovákiai területeken volt jelentősebb, ahol illegális kommunista sejtek és szervezetek jöttek létre, amelyek vezették a helyi antifasiszta harcot. Ez a harc a parasztoktól is nagy áldozatokat követelt, mert a fasiszta rendszer, megrémülve a háborúellenes függetlenségi erők 1942 eleji nagyobb arányú megmozdulásaitól, kegyetlen irtóhadjáratot indított elsősorban a kommunisták, de általában valamennyi baloldali radikális erő ellen. Bár 1942 nyarán a parasztok között dolgozó kommunistákat nem érte olyan nagy veszteség, mint a más területeken dolgozókat, mégis általában e veszteségek és a Sztálingrád felé törő nagyarányú fasiszta támadás rendkívül hátráltatták a parasztság körében végzett további felvilágosító és szervező munkát. A KMP sorainak rendezésére, a baloldali erők további megerősödésére és a háborúban bekövetkezett döntő fordulatra volt szükség ahhoz, hogy a parasztság mozgalmaiban is átütőbb erejű változások következzenek be.

⁵¹ „Szabad Szó”, 1941. november 9.

⁵² „Népszav”, 1942. március 1.

⁵³ „Szabad Szó”, 1942. március 22. 3. old.

1942 végén, a sztálingrádi csatával, döntő fordulat kezdődött a második világháborúban. Ennek során 1943 január közepén, Voronyezs alatt, a Don-kanyarban a Vörös Hadsereg katasztrófális vereséget mért Horthy-Magyarország egyetlen, valamennyire is képzett és felfegyverzett hadseregére is, amelynek nagyobb része éppen a parasztságból, annak is az alsóbb rétegéből került ki.⁵⁴ „A kb. 200 000 embert számláló fegyveres erőkből — ismerte be az akkori honvédelmi miniszter — mintegy 60—70 ezer ember maradt meg, s a több mint 50 000 főt számláló segéd- és munkaszolgálatos alakulatokból pedig mindössze 6—7000 ember.”⁵⁵ Pontosabb kimutatások szerint *csak fegyveres erők* halottakban, megfagyottakban, sebesültekben és foglyokban összesen 147 971 főt vesztek.⁵⁶ E nagyarányú véráldozatok mellett, a háború döntő fordulata után, 1943-tól a parasztság minden rétegének rohamosan romlott a gazdasági helyzete. A szegényparasztságot szinte újra rőghöz kötötte a fasiszta kormány újabb háborús intézkedéseinek tömkelege. „Honvédelmi” munkakényszer, internálás és börtön várt az éhbérért dolgozni nem akaró mezőgazdasági munkásokra. 1943-ban bevezették a hírhedt Jurzsek-féle beszolgáltatási rendszert, amely most már igen nagymértékben súlytotta nemcsak a kis- és középparasztságot, hanem a gazdagparasztságot is. Mindezek hatására a falvakban is, a parasztság soraiban háború- és rendszerellenes hangulat és mozgolódás bontakozott ki. Tehát ezeknek az objektív változásoknak a talaján tovább növekedtek a parasztság felvilágosításának és megszervezésének a lehetőségei is. De a párt munkáját a fasiszta terroron túl itt is nagyon megnehezítette a Kisgazdapárt és a Parasztszövetség jobboldali szárnyának és vezetőinek politikája, amely arra irányult, hogy a parasztságot elszigeteljék a munkásosztálytól és megtartsák a polgári vezetés alatt álló ellenállási mozgalom számára. Ez a politika ugyanakkor az uralkodó osztályoknak és köröknek a háború döntő fordulata hatására megkezdett új, rendszermentő célkitűzéseit is támogatta és mindent megtett a parasztság baloldali, igazán demokratikus erői tömörülésének és a harcos munkás-paraszt szövetség létrejöttének megakadályozására.

A kommunista pártnak és a baloldali erőknek sikerült e politika győzelmét megakadályozni. A parasztság soraiban elterjedt és alsó rétegeinek nagyobb részében már kezdett uralkodóvá válni a független, szabad, demokratikus Magyarország megteremtésének és az erős, hatékony munkás-paraszt szövetség létrehozásának szükségessége. Ezt bizonyítják többek között azoknak a leveleknek a számai is, amelyeket a „Szabad Szó” szerkesztősége kapott olvasóitól arra a kérdésre, hogy mit várnak az 1943-as évtől. A következőkben e levelekből idézünk: „Egyik legfontosabb teendő a munkások és parasztok egységfrontjának megalakítása, hogy ezen keresztül felkészülhessünk a meginduló változások idejére, s azok ne találjanak készületlenül.” Egy másik levél: „1. A független, demokratikus magyar kormányzatot, mögötte a paraszt, munkás és vele szolidáris értelmiség erős szervezeteivel. 2. Idegen beavatkozás teljes kiküszöbölését a magyar bel- és külpolitikából. 3. Tartós földbirtokreformot” és

⁵⁴ Lásd: A 2. magyar hadsereg megsemmisülése a Donnál. Budapest, 1960. Zrínyi 2. kiadás. 75. old.

⁵⁵ Nagybacsoni Nagy Vilmos: Végzetes esztendőök. 1938—1945. (Bp. 1947.)

⁵⁶ Lásd: A 2. magyar hadsereg megsemmisülése a Donnál. Id. mű. 42. old.

a munkások, parasztok és értelmiségek erőssé összekovácsolt egységét követelte. Majd egy másikban többek között ezeket olvashatjuk: „Először is meg kell szervezni politikailag a parasztságot, mert politikai megszervezés nélkül nincs erő a parasztságban... Politikai megszervezés nélkül nincs parasztság.”⁵⁷

A parasztság antifasiszta egységének megszervezéséért, a Parasztszövetség földmunkásosztályának felállításáért folytatott harc is magasabb fokra emelkedett 1943-ban. A kommunisták és a szegényparasztság más, demokratikus vezetői, látva, hogy a Kisgazdapárt és a Parasztszövetség jobboldali vezetői még mindig gátolják a földmunkásosztály megszervezését — határozott és azonnali válaszként kényszerítették őket ebben a kérdésben. 1943. január 3-án a „Szabad Szó” szerkesztőségében megbeszélésre hívták össze a lap munkatársait és a szegény- és kisparasztság jelesebb képviselőit. A szegényparasztság és földmunkásság állásfoglalására már ekkor jellemző volt, hogy az ilyen értekezletekre általában meghívták az ipari munkásság képviselőit is, ezzel is hitét téve a munkás-paraszt szövetség mellett. Ezen a megbeszélésen az ipari munkásokat a szakszervezetek egyik illegális kommunista vezetője, Somogyi Miklós képviselte.⁵⁸

Az értekezleten a legfontosabb kérdés, az évi munkaterv megbeszélése keretében, a Parasztszövetséghez való további viszony meghatározása volt. Megállapítva, hogy a Parasztszövetség vezetői még mindig nem tettek semmit a földmunkásszakszövetség megszervezésére, ezért az értekezlet egy öt tagú bizottságot jelölt ki,⁵⁹ amelynek az volt a feladata, hogy közveteln tárgyalást kezdjen a Parasztszövetség vezetőségével a földmunkás-szakszövetség felállításáról és rövid időn belül tisztázza, hajlandó-e egyáltalán a vezetőség ebben az irányban tenni valamit. Emellett az értekezlet azt is elhatározta, hogy a „Szabad Szó”-ban nyilvánosan, de jóindulatúan bírálni kell a Parasztszövetséget. Emellett nyíltan fel kell az újságban is szólítani a szövetség vezetőit arra, hogy vagy egy hónapon belül megalakítják a földmunkás-szakszövetséget, vagy pedig a szegényparasztság megváltoztatja álláspontját a Parasztszövetséggel szemben.⁶⁰

E határozatnak megfelelően azonnal megindult az erőteljes munka. Már a „Szabad Szó” január 10-i számában megjelent az első nyilvános bírálat és a felszólítás is a határozott állásfoglalásra. A cikk előbb megállapította, hogy a Parasztszövetség vezetői a szegényparasztság megszervezésére tett korábbi ígéretüket még mindig nem váltották be, sőt e téren bizonyos visszalépés is volt tapasztalható a szövetség vezetőinek állásfoglalásában és a vezetés mindjobban csak a nagygazdák kezébe csúszik át. A továbbiakban élesen felvetette Nagy Ferenc személyes felelősségét is a földmunkás-szakszövetség megszervezésének s ezzel az egész parasztság egy táborba tömörítésének meggátolásában. — Majd ezek után a következőket írta: „Itt a „Szabad Szó”. hasábjain, a nagy nyilvánosság előtt kérdezzük őt: (Nagy Ferencet — K. M.) hajlandó-e a szegényparasztság érdekeit is figyelembe venni és a földmunkás-szakszövetséget egy hónapon belül megalakítani, vagy nem? Tovább nem várhatunk, az idő sürget, népünk sorsa veszélyben van: ha nem cselekszik, akkor el kell szakadnunk és:

⁵⁷ „Szabad Szó”, 1943. március 14.

⁵⁸ „Szabad Szó”, 1943. január 10.

⁵⁹ „Szabad Szó”, 1943. január 10. A bizottság tagjai Dobi István, Iliás Ferenc, Darvas József, Kovács Imre és Kardos László voltak.

⁶⁰ „Szabad Szó”, 1943. január 10.

a magunk útjára lépünk. A szakadásért is ő lesz a felelős és a továbbiakért is. Mi meg tudunk állni a saját lábunkon is, hisz velünk vannak a szervezett ipari munkások és a dolgozókkal rokonszenvező értelmiség is: támogatásra inkább neki van szüksége. Ez a mi állásfoglalásunk s nagyon szeretnénk, ha a Parasztszövetség nem értené félre ezt az írást, hanem megértené és úgy cselekedne, ahogyan azt az egyetemes parasztság érdeke megköveteli!”⁶¹

E határozott felszólításra és a kiküldött öt tagú bizottság többszöri tárgyalásának és követelésének eredményeképpen a Parasztszövetség vezetői, maga Nagy Ferenc elnök is, arra kényszerültek, hogy ígéretet tegyenek a bizottságnak és nyilvánosan a „Szabad Szó”-ban és más lapokban is a földmunkás-szakosztály létrehozására és megkezdjék az előkészítő munkát.⁶² A Paraszt-szövetség január 29-i országos választmánya már határozatot hozott a földmunkás-szakosztály felállításáról és egy négy tagú bizottságot választott a munka lebonyolítására. A bizottság tagjai a következők voltak: Dobi István, Iliás Ferenc, Fekete Imre földmunkások és Kovács Béla, a Paraszt-szövetség egyik vezetője.⁶³

A földmunkás-szakosztály megteremtéséért folytatott hosszú küzdelem idején a kommunisták és a parasztság igazán demokratikus képviselői propagandájukban, cikkeikben világosan kifejtették a falusi proletár és félproletár rétegek megszervezésének a célját. Ez a felvilágosító munka nem lanyhult aztán sem, hogy 1943 januárjában megkezdték a földmunkás-szakosztály szervezésének előkészítését. A „Szabad Szó” több cikke foglalkozott ezután is a feladatok elvi és gyakorlati meghatározásával. Pl. a március 14-i szám „Miért van szükség a földmunkás-szakosztályokra?” című cikkében — amely összegezi és pontokba foglalja az indokokat — többek között a következőket olvashatjuk: „1. Le kell szögeznünk: a parasztegyeséért megindított harcunk nem jelenti azt, hogy mi ezzel most már „nem vagyunk tekintettel” a soron levő általános magyar érdekekre... mi is valljuk és hangoztatjuk, hogy népünk mellett igenis az „országra is” tekintettel vagyunk. Országos érdek a *függetlenség és szabadság* biztosítása. *Független és demokratikus* Magyarország kialakításának érdekében szükség van a magyar társadalmi rétegek összefogására, s ebben egyik fő erőtenyezőnek a parasztságnak kell lennie. A földmunkás-szakosztályoknak történelmi feladatuk az lesz, hogy a még megosztott rétegeket elősegítsék e harcban való bekapcsolódásra.”⁶⁴ Ezek a szavak különösen, ha figyelembe vesszük a szigorú fasiszta cenzúrát, világos választ adtak a tervezett földmunkás- és szegényparaszt szervezkedés első és legfontosabb céljáról.

A földmunkások és szegényparasztok szervezkedését követelve, a cikk foglalkozott a földkérdés közvetlen, legéletbevágóbb problémáival is „1848 óta mindmáig elintézetlen a földkérdés, amelyet a földnélküli szegényparasztság kétségkívül véglegesen rendezni kíván, amint a viszonyok megengedik. Nem fér kétség hozzá, hogy ez általános rendelkezés felé várakozással néz a birtokos parasztság is, amely csak akkor szabadul meg azoknak a gazdasági tényezőknél a konkurenciájától, amelyek most és a múltban is, termelési erőinek szabad fejlődését gátolták. E gazdasági korlátokat a birtokos parasztság, felfogásunk szerint, csakis a földnélküli parasztság erélyes támogatásával tud-

⁶¹ „Szabad Szó”, 1943. január 17. 24. old.

⁶² „Szabad Szó”, 1943. január 17. 24. old.

⁶³ „Szabad Szó”, 1943. január 31. 3. old.

⁶⁴ „Szabad Szó”, 1943. március 14. 4. old.

ja elhárítani."Nem feledkezett meg a cikk a szegényparasztság alapvető feladatáról a munkás-paraszt szövetség kialakításában sem: „A mi felfogásunk szerint, a földmunkás-szakosztályoknak, s a benne tömörült földmunkásságnak társadalmi helyzeténél fogva, a híd szerepét kell betölteni a magyar parasztság és ipari munkásság között.”⁶⁵

Az előkészítő küzdelmeknek ezek az érvelései már a létrejövő földmunkás-szakosztály programját is körvonalazták, amelyet 1943 közepére a falu proletár- és félproletár rétegeinek nagyobb része, de az egész parasztságnak is egy-egy jelentősebb hányada támogatott.

Bár a Parasztszövetség és a Kisgazdapárt jobboldali vezetői az előkészítő munkát is gátolták, 1943. május 9-én, az ország különböző vidékeiről mintegy 120 mezőgazdasági munkás- és szegényparaszt részvételével mégis megalakult a Parasztszövetség kebelén belül az Országos Mezőgazdasági Földmunkás-szakosztály.⁶⁶

Az alakuló közgyűlésen Nagy Ferenc, mint főelőadó semmitmondó, lényegében csak gazdasági és kulturális, osztálybékítő programot próbált adni a földmunkás-szakosztálynak. Jellemző, hogy Nagy Ferenc „irányelveiben” még a földreformról sem tett egy szóval sem említést.⁶⁷ Természetesen az ilyen program nem elégítette ki a szegényparasztságot. Dobi István felszólalásában határozottan rámutatott a földmunkás-szakosztály más jellegű feladataira is: „Mindennapi gazdasági célokat és a mellett *nemzeti célokat* is tűzött ki maga elé a földmunkás-szakosztály. Nemzeti cél: ... *A nemzeti függetlenségét minden körülmények között biztosítani akárjuk, mi mezőgazdasági munkások szabad és független országban akarunk élni és dolgozni.* — mondotta többek között.”⁶⁸ Emellett mások is, Illás Ferenc, Veres Péter, stb. nyomban kifejezték azt a véleményüket, hogy a Nagy Ferenc által beterjesztett „program egyes pontjain módosítást a szükségnek megfelelően kell végrehajtani.”⁶⁹

Az alakuló közgyűlés forró hangulata a szegényparasztság és a földmunkások harckészségét és a rendszerrel szembeni elégedetlenségét tükrözte. Hittet tett a munkásosztállyal való szoros harci szövetség mellett, amelynek feladatául a közös nagy nemzeti és társadalmi célok mielőbbi megoldását tűzte ki. „Nem mulaszthatja el a magyar mezőgazdasági munkásság ezt az alkalmat — írta a Szabad Szó a földmunkás-szakosztály megalakulását hírül adó ismertetésében — a szocialista földmunkások üdvözlése mellett a magyar ipari munkásság üdvözlésére. Nagyon jól tudjuk, hogy csak ennek a két nagy osztálynak a szoros együttműködése hozhatja meg a magyar dolgozók várt, boldogabb jövőjét. Mély megilletődéssel köszöntjük az ipari munkásságot s addig is az ő küzdelmeiből éreztük meg a mi igazságunkat is: csak szervezeten lehet a dolgozóknak érvényesülni!”⁷⁰

A közgyűlés megválasztotta a földmunkás-szakosztály országos vezetését: egy országos elnököt és két alelnököt. Országos elnökké a földmunkások és szegényparasztok kipróbált harcosát, Dobi Istvánt választották meg. A közgyűlés 14 tagú országos választmányt is alakított, amelybe szintén kipróbált

⁶⁵ „Szabad Szó”, 1943. március 14. 4. old.

⁶⁶ „Szabad Szó”, 1943. május 16. 1. old.

⁶⁷ „Szabad Szó”, 1943. május 16. 1—2. old.

⁶⁸ „Szabad Szó”, 1943. május 16. 2. old.

⁶⁹ „Szabad Szó”, 1943. május 16. 2. old.

⁷⁰ „Szabad Szó”, 1943. május 16. 1. old.

harcosokat — közöttük több kommunistát is — választottak be a küldöttek. Kommunista országos szakosztály-titkárt jelöltek ki Iliás Ferenc személyében, akit a KMP küldött erre a munkára, és akinek segítségével a párt közvetlenül is nagymértékben befolyásolta és főbb vonalaiban meg is határozta a szakosztály további munkáját.

A szakosztály elvi és gyakorlati programja a fentiekben ismertetett elvi útmutatás és a közgyűlés után nyomban összeülő országos választmány által elfogadott, a gyakorlati teendőket előíró határozat volt, amelyet az országos választmány első ülésén Iliás Ferenc ismertetett.⁷¹ Ebből a határozatból a cenzúra miatt a „Szabad Szó”-ban csak a gazdasági követeléseket és a földosztást érintő rész jelenhetett meg.⁷²

Az országos választmány első ülése úgy határozott, hogy a szakosztály hivatalos lapja a „Szabad Szó” lesz. Így vált a „Szabad Szó” a háború alatt most már teljes egészében az egységbe tömörülő parasztság egyik legális és legkövetkezetesebb központi szócsövén.

A földmunkás-szakosztály létrejöttével a Parasztszövetségben nagymértékben megerősödött a munkás-paraszt szövetséget következetesen képviselő, igazán demokratikus és antifasiszta irányvonal. A helyi szervek kiépülése is gyors léptekkel haladt előre. Valamennyi községben és mezőgazdasági jellegű helységben — ahol már volt a Parasztszövetségnek szervezete, vagy a földmunkásoknak valamilyen korábbi szerve — egymás után jöttek létre a helyi földmunkás-szakosztályok is, vagy csatlakoztak hozzá a korábban más név alatt, pl. Földmunkáskör, 48-as kör stb. működő szervezetek. A földmunkás-szakosztály országos vezetősége első felhívásra mintegy 400 ilyen régebbi helyi szervezet jelentette be a csatlakozását a szakosztályhoz.⁷³ A földmunkás-szakosztály és helyi szervezetei nemcsak az általános nagy feladatokat, a fasiszmus és háborúellenes békeharcot, az ország demokratikus átalakításának a szükségességét, mindenekelőtt a radikális földreformot propagálták és követelték, hanem a falu dolgozóinak napi gazdasági követeléseit teljesítéséért is harcoltak.

A földmunkás-szakosztály és a mintegy 40 000 olvasóval rendelkező lapja a „Szabad Szó”, nemcsak a szegényparasztszók között, hanem általában az egész parasztság körében végzett kommunista munkának és a parasztság baloldali, forradalmi erői harcának is központjává vált.

Ez a szervezkedési forma ugyanakkor módot adott arra is, hogy a földmunkások és szegényparasztszók a parasztság szervezeti egységén belül önálló erőként is fellépessenek és akaratukat a Parasztszövetségben és az egész parasztság körében érvényesítsék.

A földmunkásság és szegényparasztság szervezeti és politikai mozgalma a szakosztályok kialakításával és tevékenységével 1943 közepétől nagymértékben fellendült. A megalakult helyi szervek az egész Parasztszövetség tevékenységét is fellendítették, és egyre inkább az egész község parasztsága antifasiszta harcának, demokratikus mozgalmanak irányítóivá váltak. Ez nem csupán a háború döntő fordulatával beállott spontán háború- és rendszerellenes hangulat eredménye volt, hanem a kommunisták tudatos tevékenységét is tükrözte. A kommunisták felismerték országszerte a földmunkás-szakosztályok jelen-

⁷¹ Lásd: PI Archivum. Iliás Ferenc visszaemlékezése.

⁷² „Szabad Szó”, 1943. május 16. 2. old.

⁷³ Kállai Gy.: A magyar függetlenségi mozgalom. 1939—1945. Szikra 1955. 192. old.

tőségét és a vezetést irányították. Sokhelyütt a kommunisták — természetesen illegálisan — helyet foglaltak a szakosztályok helyi vezetésében is; másutt pedig mint aktív tagok, harci szellemet vittek a szervezetbe és céltudatos cselekvésre ösztönözték.⁷⁴

A párt a parasztság problémáival foglalkozó felhívásait, röpcéduláit és politikai tájékoztatóit eljuttatta a földmunkás-szakosztályokhoz és a Parasztszövetség sok demokratikus érzelmű helyi vezetőjéhez, együttesen több ezer emberhez és szervezethez. Ezt a munkát a „Szabad Szó” szerkesztőségében ebben az időben létrejött kommunista sejt végezte.⁷⁵

A párt nem hanyagolta el a parasztság többi rétegeinek a felvilágosítását sem. Igen sok rölapot küldött a falvakba is.⁷⁶ Ebben az időben a parasztsághoz intézett felhívásai a következő fő kérdésekkel foglalkoztak: a parasztságnak a fasiszmus által történt kifosztásával, a Jurcsek-féle beszolgáltatási rendszer leleplezésével, az igazságtalan rablőháborúval, amelyben emberi életben és gazdasági javakban is az egyik legnagyobb áldozatot a parasztságtól követelte meg a fasiszmus. E felhívások a termények elrejtésére, szabotálására buzdítottak, s egységes harcra szólították fel a parasztság minden rétegét a háború ellen, a különbékeért, a fasiszmus megdöntéséért, a munkásosztállyal szövetségben az ország demokratikus átalakításáért, a földreform következetes végrehajtásáért stb. E munka hatása különösen a termények elrejtésében, a beszolgáltatások megtagadásában jutott kifejezésre. A beszolgáltatás megtagadása és szabotálása 1943-ban már az ország több helyén tömegmértetűvé vált. Csongrád megyében 1943 júliusában a korábbi beszolgáltatási előírások nem teljesítése miatt 4000 gazda ellen indítottak büntető eljárást; egyedül Szentesen 1200 ellen.⁷⁷ Az ország más részein is hasonló volt a helyzet, Kiskunfélegyházán 1000 termelőt, Orosházán 1800-at, Püspökladányban 1200-at.⁷⁸ Tatán és a celldömölki járásban szintén több száz termelőt állítottak bíróság elé.⁷⁹ Rábabécskén 26, Káldon 200 az írott köi járásban 37 parasztagazda „feketecséplés” útján, vagyis a terméseredmények eltitkolásával igyekezett visszatartani gabonáját. Ezek ellen is szigorú bírósági eljárást folytattak le.⁸⁰

A párt fenti jellegű agitációjával a hivatalos kormánysszervek is kénytelenek voltak „hathatósan” foglalkozni. Maga Kállay miniszterelnök a Falu-Gazdaszövetség 1943. november 26-i országos értekeztletén erélyes ellenintézkedést követelt mind a párt, mind pedig az agitációját követő parasztok ellen és a következőket jelentette be: „Az utóbbi időkben „Békepárt” aláírással röpcédulák egész özönével árasztották el az egész országot, felszólítva a lakosságot, különösen a falu népét, hogy ne fizessen adót, ne szolgáltatssa be a

⁷⁴ Lásd: PI Archivum. Iliás Ferenc visszaemlékezése és Dobi István id. mű. II. köt.

⁷⁵ Lásd PI Archivum. Iliás Ferenc és Fehér Lajos visszaemlékezését és ugyanott egy épségben fennmaradt kimutatást arról, hogy országosan kiknek és milyen szervezeteknek a címére küldték meg a párt illetáls sőpiratait, kiadványait.

⁷⁶ Lásd: PI Archivum. Röpiratgyűjtemény. III/16/1943/IX/2346 1. stb.

⁷⁷ „Népszava”, 1943. július 21. 4. old.

⁷⁸ „Igaz Szó”, 1943. szeptember 1.

⁷⁹ Lásd „Szabad Szó”, 1943. augusztus 1. „Tömeges tüntetések a gabona fel nem ajánlása miatt” és ugyanott, 1943. szeptember 5. „Nagyarányú gabonarejtegetések az országban” című tudósításokat.

⁸⁰ „Népszava”, 1943. augusztus 28. 10. old.

pontokat, hanem segítse uralomra a „Békepartot” és akkor azonnal megszerzik számukra a békét.”⁸¹

A párt felhívására az ország különböző helyein, elsősorban a Tiszántúlon, Békés megyében, majd az északi részeken és a Dunántúlon is különböző pártállású emberek részvételével néhány tagból álló illegális bizottságok alakultak, amelyek béke- vagy békepárti bizottságok elnevezéssel váltak ismertté.⁸² Ezek a bizottságok nagy segítséget nyújtottak a pártnak; a terménybeszolgáltatás szabotálására, a katonai bevonulás megtagadására mozgósították a dolgozókat. Sokszorosították és terjesztették a párt rölapjait és akciókat szerveztek az árak letörésére és a munkabérek emelésére. A párt rölapjai és illegális kiadványai tíz- és tízezer példányban jutottak el a parasztsághoz.

A kommunisták a parasztok körében végzett sikeres agitációs, szervező és felvilágosító munkán túl folytatták az eszmei harcot az antifasiszta parasztegység megteremtéséért, a munkás-paraszt szövetség helyes felfogásáért, az agrárkérdés megoldása és a nemzet előtt álló fő feladatok helyes megszabásáért és értelmezéséért. 1943. második felében Kállai Gyula neve alatt *legálisan* kiadták Révai József „Marxizmus és népiesség” c. munkáját,⁸³ amely ebben az időben különösen azért vált aktuálissá, mert a háború eljövendő, döntő fordulata után érlelődő forradalmi átalakulás legfőbb demokratikus és antifasiszta feladatait és távlatait elemezte és világította meg, s ugyanakkor segítette a „népies” baloldal eszmei fejlődését. Elősegítette általában, hogy a parasztság demokratikus vezetői helyesen értelmezzék a parasztság szerepét és feladatait. Emellett a kommunisták főleg a „Népszava” és a „Szabad Szó” hasábjain állandóan bírálták és leleplezték a „népiesek” jobbszárnyát.⁸⁴ 1943 közepére sikerült elérni, hogy nemcsak a kommunisták és a szegényparasztság tisztánlátó radikális vezetői, hanem általában az egész földmunkás- és szegényparasztmozgalom és a „Szabad Szó” baloldali népies vezetői is elhatárolták magukat a fasizmus táborába, a nyilasokhoz eljutott jobboldali „népiesek”-től. Ezt, több leleplező cikk mellett, a „Szabad Szó” 1943. május 16-i számának vezércikke is bizonyítja, amely névszerint is leleplezi a jobboldali „népies” csoport tagjait és elhatárolja magát tőlük.⁸⁵ Bár ez még mindig nem jelentette azt, hogy a népies baloldal minden fő kérdésben helyes álláspontot foglalt el. Távolról sem, mert ez általában csak a kisebbség néhány tagjára, Darvas Józsefre, Erdei Ferencre, Ortutay Gyulára vonatkozhatott. Kovács Imre és a népies bal-szárnyhoz tartozó más személyek továbbra is fenntartották egy-két fő kérdésben korábbi helytelen álláspontjukat, nem értették meg pl. a munkásosztály vezető szerepét stb.⁸⁶

A kommunisták munkájának — bár mindenekelőtt a szegényparasztság, de általában az egész parasztság körében is — jelentkező eredményei azt mutatták, hogy a párt ebben az időben át tudta törni azt a falat, amely jó ideig elválasztotta a parasztságtól. A pártnak erre az időre sokkal nagyobb ered-

⁸¹ „Függetlenség”, 1943. november 27. 5. old.

⁸² Kállai Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom. 1936—1945. Szikra 1948. 174—175. old.

⁸³ Lásd Kállai Gyula: Népiesség, demokrácia, szocializmus. Népszava. 1943.

⁸⁴ PI. „Népszava”, 1943. szeptember 12. Kállai Gyula. Írók az eresz alatt című cikke.

⁸⁵ „Szabad Szó”, 1943. május 16. 1. old. „Írók háborúja” c. vezércikk.

⁸⁶ Lásd „Szabad Szó”, 1943. december 19. Kovács Imre. Népiesség, demokrácia, szocializmus c. cikkét.

ménnyel sikerült a parasztságot egységbe tömörítenie és felsorakoztatnia a munkásosztály mögé a fasizmus elleni, az ország demokratikus átalakításaért, a nagybirtok felosztásaért vívott harcban, mint azelőtt.

Nagy része van a kommunisták munkájának abban is, hogy a Kisgazdapárt tevékenysége jelentősen fokozódott 1943-ban. A Kisgazdapárt legradikálisabb németellenes csoportja, a Bajcsy-Zsilinszky Endre köré tömörült és erre az időre megerősödött balszárnya volt. E csoport többek között az egész parasztság demokratikus összefogásának a híve is volt. 1943 őszén e csoportban szintén létrejött egy illegális kommunista sejt,⁸⁷ amelynek tagjai együttműködtek a Kisgazdapárt demokratikus, németellenes elemeivel, s ezen az úton is segítették a parasztság összefogására, megnyerésére irányuló munkát.

A parasztság sikereiből további harca szempontjából is reménykeltőnek látszott a két legális baloldali ellenzéki párt: az SZDP és a Kisgazdapárt 1943 nyarán létrejött szövetsége is. Ez a szövetség azonban a kommunisták és a háborúellenes néptömegek — közöttük a parasztság — várakozásaival ellentétben nem fejlődött széles antifasiszta ellenállási fronttá. Nem fejlődött s nem is fejlődhetett azzá, mert a két párt jobboldali vezetői továbbra is elzárkóztak a kommunistákkal és más következetesen baloldali erőkkel való együttműködéstől, ugyanakkor a Kállai-féle hintapolitikát támogatták.

A Kisgazdapárt jobboldali vezetői nem kevés energiát fejtettek ki még mindig azért is, hogy meggátolják a parasztság harcos antifasiszta, demokratikus egységének kialakulását és az egész parasztság felzárkózását a munkásosztály mögé. Ennek legpregnansabb bizonyítéka az, hogy Nagy Ferenc, a Parasztszövetség elnöke 1943 őszén, amikor látta, hogy a Parasztszövetség, első sorban a földmunkás-szakosztály létrejötte és tevékenysége következtében, a parasztság ténylegesen demokratikus és forradalmi erőinek a gyűjtőhelyévé és tevékenységének egyik központjává válik, lemondott az elnöki tisztségről. A Kisgazdapárt vezetősége viszont minden valószínűség szerint a fenti ok miatt hozzájárult ahhoz, hogy a Parasztszövetség vezetését a MÉP egyik „paraszt” alelnöke vegye át. E feltételezést alátámasztja az is, hogy a MÉP értekezlete, amely megtárgyalta a Parasztszövetség további vezetésének kérdését, az új elnököt a következő szavakkal bocsátotta útjára: „Az lesz a feladata, hogy visszavezesse a Parasztszövétéget arra a munkaterületre, amelyhez az alapszabályok szerint tartania kell magát, a földműves nép kulturális és anyagi javainak szolgálatához.”⁸⁸

Mindezek azt mutatják, hogy a Kisgazdapárt és a Parasztszövetség egyes vezetői még mindig nem akarják vállalni az együttműködést még saját szervezetükön belül sem az egész parasztság igazi érdekeit képviselő demokratikus paraszti erőkkel. E vezetők fenti politikai tevékenysége felmérhetetlen károkat okozott a magyar ellenállási mozgalomnak. Hosszú ideig megakadályozta, hogy a munkásosztály vezetésével létrejöhessen az egész parasztság antifasiszta egységére is támaszkodó nemzeti függetlenségi front. Ennek ellenére a kommunisták és a baloldali erők munkájának eredményeként 1943-ban a parasztság körében is megindult a háború- és rendszerellenes határozottabb erjedési folyamat. Ez, ha egyelőre még nem is tudott gátat vetni a jobboldali ve-

⁸⁷ „Párttörténeti Közlemények”, II. évf. 3. sz. 1956. október 25. old. Kádár János: „A KMP felosztása körülményeinek és a Békepárt munkájának néhány kérdéséről” c. cikk.

⁸⁸ „Népszava”, 1943. december 18. 7. old.

zetők e káros politikai tevékenységének, mégis a városi dolgozóknak, elsősorban a munkásságnak növekvő ellenállásával együtt már ekkor kezdte veszélyeztetni a háború következtében válságba kerülő Horthy-fasiszta rendszert.

A fasiszta rendszer katonai, politikai és gazdasági helyzete 1944 elején tovább romlott, viszont a dolgozó nép háborúellenes, antifasiszta hangulata rohamosan erősödött. „A magyar közvélemény érzi, hogy a mérleg az angolszásoktól Oroszország felé billent. — Ismerte be maga Kállai Miklós miniszterelnök 1944. március 1-i bizalmas diplomáciai tájékoztatójában. — Én, azzal a céllal, hogy olyan légkört teremtsék, amely megkönnyíti az angolszások felé való orientációt, nagy szabadságot engedélyezem minden olyan politikai és társadalmi tényezőnek, amely ellenségesen áll szemben a nemzeti szocialistákkal — legitimistáktól egészen a szociáldemokratákig. Sajnos — siránkozott ezután Kállai — az események úgy alakultak, hogy a szovjetbarát agitáció jobban ki tudta használni ezeket a lehetőségeket, mint az angolbarát körök.”⁸⁹

Ebben a helyzetben a parasztság alsó rétegeinek a mozgalma és az egy-sébkovácslódás folyamata is tovább fejlődött. A „Szabad Szó” szerkesztő-sége 1944 januárjában újjászerveződött. A főszerkesztő újra Bajcsy-Zsilinszky Endre lett és a szerkesztő bizottságban helyet kapott Darvas József és Erdei Ferenc is, a népies baloldali két legkövetkezetesebb szegényparaszti vezetője, továbbá Nagy István személyében egy kommunista is.⁹⁰ Ez a változás hozta magával, hogy a „Szabad Szó” ez időtől fogva következetesebb és határozottabb antifasiszta, demokratikus baloldali tevékenységet fejtett ki. Ezzel egyidőben a földmunkásság és szegényparasztság felkészült és 1944 februárjában megtartotta a földmunkás-szakosztály első kongresszusát. Ebben az időben, főleg a Parasztszövetség vezetésében bekövetkezett változás óta, a földmunkás-szakosztály munkáját a kormányzat nagyon megnehezítette. A kongresszus megtartását is csak többszöri elhalasztás után engedélyezték, még a sajtó nyilvánosságát sem engedték felhasználni sem az előkészítéshez, sem a kongresszus eredményeinek az ismertetéséhez.

Ilyen előzmények után, a kommunisták javaslatára és szervező munkájuk eredményeképpen ült össze Vésztőn 1944 februárjában a szegényparasztnak az egyetlen háború alatti kongresszusa, amelyen az ország különböző vidékeiről mintegy 1500 küldött vett részt. A háború kitörése óta ez volt a falusi proletariátus első országos megmozdulása az ellenforradalmi fasiszta rendszer és annak nemzetvesztő politikája ellen. A magyar parasztság ezen legjobb erői készségesen részt akartak venni a háborúellenes és a demokratikus átalakulásért folyó harcban. A kongresszus határozatban fogadta el a független, szabad, demokratikus Magyarország felépítésére, a radikális földreform végrehajtására és a béke megteremtésére vonatkozó kommunista javaslatot.⁹¹

A kongresszuson Dobi István, a Parasztszövetség földmunkás-szakosztályának elnöke, előadásában a szegényparasztság s általában az egész parasztság további szervezetésének feladatairól, a „saját akarattunk ellenére” megkezdett háborúból való kilépésről és a „szabad, független ország” felépítéséről beszélt.⁹²

⁸⁹ Nicholas Kállai: Hungarian Premier — a personal account of the nation's struggle in the second world war. Columbia University Press, New-York 1954. 389. old.

⁹⁰ „Szabad Szó”, 1944. január.

⁹¹ PI Archivum. Gyűjtemény. Iliás Ferenc visszaemlékezése.

⁹² „Szabad Szó”, 1944. február 20.

Az összejövetelen a birtokos parasztság néhány képviselője is megjelent. Jellemző az antifasiszta parasztság megteremtése eszméjének elterjedtségére az, hogy még Nagy Ferenc is ebben a szellemben szólalt fel. Többek között ezeket mondotta: „Amíg közös bajaink vannak, addig együtt kell mennünk, mert annak csak az egyetemes parasztság, a birtokos parasztság, és földmunkásság egyként látja kárát, ha nincs meg a megértés a két dolgozó réteg között... Nemcsak a földmunkásnak és a birtokos parasztnak kell megtalálnia egymás kezét, hanem meg kell találnia az utat a többi dolgozók felé is...”, az ipari munkássághoz és az értelmiséghez is.⁹³ A kongresszus nagy jelentőségű állásfoglalását azonban sajnos nem lehetett sokáig az eddigi keretek között hirdetni. Ugyanis nem lehetett „legális” körülmények közepette tovább folytatni a parasztság körében a szervező és felvilágosító munkát, mert 1944. március 19-én hazánkat megszállták a német fasiszta haderők.

A megszállás után létrejött a Sztójay-kormány, amely egymás után adta ki a legkülönbözőbb terrorisztikus intézkedéseket tartalmazó rendeleteit. Ezek a totális fasizmusra való áttérést jelentették Magyarországon is.

1944. március 27-én betiltották az összes polgári ellenzéki pártokat, az SZDP-t, és a Parasztszövetséget, valamint az összes szociáldemokrata, szakszervezeti és polgári ellenzéki újságokat is. Szétzúzták, illetve betiltották a Földmunkás-szakosztályt és lapját, a „Szabad Szó”-t is. Ezzel a parasztság megszervezésének további munkája nagymértékben megnehezült. Ugyanakkor egy csapásra csődbe jutottak a Kisgazdapárt és a Parasztszövetség jobboldali vezetőinek az a politikája, hogy az egységesülő parasztság ellenállási mozgalmát a burzsoázia vezetésével konzerválják s így felhasználják a megreformált rendszer átmentésére.

A magyar kommunisták ebben, az országra nézve oly súlyos időszakban két fontos feladatot tűztek ki a nemzet elé: az összes antifasiszta erők egyesítését és a fasizmus elleni fegyveres harc megszervezését és haladéktalan megkezdését. Ezek a célkitűzések a párt ez irányú tevékenységében és felhívásaiban jutottak kifejezésre, utóbbiak a parasztság feladatait is ebben a szellemben szabták meg.

Az egyik áprilisi röplapban a párt közvetlenül a parasztsághoz fordulva ezeket írta: „Magyar földművesek! Csatlakozzatok az egész nemzetünket átfogó szabadságunk frontjához... Ne szolgáltatassatok be terményeiteket... Ne vessetek olajos magvakat, mert a német repülőmotoroknak kell... Ne fizessetek adót... Mezőgazdasági munkások, cselédek! Szabotáljátok a munkarobot-törvények végrehajtását. Ne engedelmesskedjétek a behívásoknak... Rejtseitek el a bujdosó szabadságharcosokat. Indítsatok irtóháborút a német betolakodók ellen. Magyar parasztok! Szalontai György, Esze Tamás híres kuruc jobbágyhősök s a negyvennyolcas paraszthonvédek szabadságharcos hagyományai köteleznek benneteket. Vegyétek fel minden eszközzel a harcot az ősi ellenség: a német rablók tönkretétele — hazánk felszabadítására.”⁹⁴

A munkásosztály és a parasztság csatásorba állítása mellett a kommunisták nagy figyelmet fordítottak a most már föld alá szorult ellenzéki pártok és tömegszervezetek megnyerésére és egységes antifasiszta szervezetben való összefogására.

⁹³ Uo.

⁹⁴ Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. V. köt. 1939—1945. 182—183. old.

A párt kezdeményezésére 1944 májusában létrejött a Magyar Front, a fasisztaellenes egységfront első magyarországi központi szerve. A Magyar Frontban kezdetben csak a Békepárt, a Kisgazdapárt, és a szociáldemokrata párt vett részt. A Magyar Front megteremtése igen fontos állomása volt ugyan az antifasiszta forradalmi és demokratikus erők egyesülésének, de — főleg a parasztság szempontjából — később vált szélesebb körű szervezetté.

A Kisgazdapárt jobboldali vezetői 1944 őszéig nem voltak hajlandók teljesíteni a kommunistáknak és a szegényparasztoknak azt a követelését, hogy a Magyar Frontba a földmunkásság és szegényparasztság egyik demokratikus képviselőjeként felvegyék a kiépült szervezetekkel ugyan nem rendelkező, de a rétegek között jelentős politikai befolyással bíró, a német megszállás alatt újra Nemzeti Parasztpárt elnevezéssel politizáló népies baloldal és radikális szegényparaszti erőket.

Ezért 1944 nyarán a kommunisták a baloldali szociáldemokraták támogatásával harcot indítottak a Nemzeti Parasztpártnak a Magyar Frontba való felvételéért, s így ebben a demokratikus átalakulás fő támaszának, a munkás-paraszt szövetségnek a biztosításáért is. A Kisgazdapárt jobboldali vezetői azért tiltakoztak a parasztpárt felvétele ellen, mert egyrészt tudták, hogy a NPP a Magyar Frontban erősíteni fogja a munkás-paraszt összefogást, az antifasiszta, demokratikus parasztegységet és ez fokozza a munkásosztály, a kommunisták és a baloldal erejét is. Másrészt pedig a Kisgazdapárt a parasztság képviselőjének monopolizálására törekedett, hogy ezzel megghiúsítsa a munkásság és a dolgozó parasztság szoros összefogását, s így a parasztságot a kapitalista rendszer megvédésének tartalékává tegye. Végül is ez a harc a kommunisták és a Magyar Front baloldali erőinek a győzelmével végződött, 1944 őszén a Nemzeti Parasztpártot felvették a Magyar Frontba.

A Nemzeti Parasztpárt felvétele a Magyar Frontba nemcsak azt jelentette, hogy szélesedett a függetlenségi front bázisa, hanem azt is, hogy a Magyar Fronton belül az erőviszonyok a munkás-paraszt szövetség és az antifasiszta, demokratikus parasztegység javára változtak meg. A Nemzeti Parasztpárt a szegény- és a kisparasztság képviselője volt. A parasztságnak ezek a rétegei a munkásosztállyal szoros szövetségben, radikálisan harcoltak az ország demokratikus átalakításáért. A Kisgazdapártnak ellenben, mint kulák, burzsoá vezetés alatt álló pártnak nem volt annyira érdeke az erős munkás-paraszt szövetség létrejötte.

Mégis nagy jelentősége volt annak, hogy a parasztság nagy többségét — benne a gazdag parasztság jelentős részét is — tömörítő, befolyásoló pártok és szervezetek a háború utolsó szakaszában egyesülni tudtak az antifasiszta, demokratikus, függetlenségi táborban az őket ebben az időben nagyjából összetartó, a magyar dolgozó nép, az egész nemzet előtt álló legfontosabb feladatok megoldására. A kommunista pártnak tehát az a célkitűzése és törekvése, hogy a parasztság különböző rétegei ne egymás ellen küzdjenek, hanem ha csak lehet minél jobban tömörüljenek, s antifasiszta egységben szervezkedjenek — helyes volt és meghozta a maga eredményét. Ez ugyanakkor nem azt jelentette, hogy a parasztság minden rétege teljes egészében *mindenben* mindig feltétlenül egyetértett, és a legfontosabb feladatokat is mindig egyformán kívánta volna megoldani. Ilyen illúziói soha sem voltak a kommunistáknak az antifasiszta parasztegység megteremtését illetően. Ez világosan megmutatkozott a gazdag parasztságnak az antifasiszta parasztegységbe való bevonásának a kérdésénél,

amikor azt a kommunisták csak mint lehetőséget vették számításba. Tehát számoltak ezzel a lehetőséggel és számításuk helyes volt, mert a háború végére a gazdag parasztság jelentős része, vagy többsége még hajlandó volt támogatni az egész parasztságot a munkásosztállyal szoros szövetségben és vezetésével vívott antifasiszta, demokratikus harcban.

A parasztság nagy tömegéi a tanyavilágban éltek, e helyzet és szervezetlenségük következtében az ellenállási mozgalomban, a fegyveres harcokban nagyon sokat nem tudtak tenni, noha a háború utolsó szakaszára már jelentős hányaduk eljutott arra a fejlődési fokra is, hogy vállalhatta az antifasiszta, rendszerellenes harcot. Legjobbjaik pedig bekapcsolódtak a fegyveres harcokba is. Ez azonban, ugyanúgy, mint az egész magyar ellenállási mozgalom és a partizánharc — döntően nem tudta befolyásolni az ország felszabadulásának a folyamatát. A szovjet hadsereg fegyvereinek győzelme verte le a magyar nép kezéről a német és a magyar fasizmus bilincseit és nyitotta meg a forradalmi erők előtt a szabad forradalmi fejlődés útját. Ennek eredményeként már az ország egy részének felszabadulása után, a felszabadított területeken a kommunista párt vezetésével nyomban megindult a munkásosztály és a parasztság, az egész dolgozó nép antifasiszta, antiimperialista és antifeudális forradalmi harca.

Ebben a forradalmi harcban a parasztság nagy része felzárkózott a munkásosztály mellé, ami azt mutatta, hogy a kommunista pártnak a háború alatt e rétegek körében végzett felvilágosító és szervező munkája igen eredményes és sikeres volt. Ilyenformán a parasztság háború alatti felvilágosításáért, antifasiszta egységének létrehozásáért folytatott kommunista, forradalmi harc közvetlen előkészítője volt a felszabadulással napirendre került népi demokratikus forradalomnak.

БОРЬБА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЗА СОЗДАНИЕ АНТИФАШИСТСКОГО КРЕСТЬЯНСКОГО ЕДИНСТВА ПОД РУКОВОДСТВОМ КОММУНИСТОВ ВО ВРЕМЯ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

Др. Кором Михайл

Работа автора разделена на четыре главы, в которых описывается борьба компартии во время войны за просвещение среди крестьянства, за создание антифашистского единства и организации крестьян под руководством рабочего класса. В первой части дается исследование классового разделения среди крестьянства в рамках общественной структуры всей страны. Анализируются вопросы о численности крестьянского населения, относящегося к отдельным классам или общественным слоям, проблемы их экономического положения и политического состояния. Автор указывает на политические организации крестьян и на основе уже этого дает оценку политических целей компартии по отношению к ним.

Во второй главе дается анализ деятельности отдельных слоев и организаций крестьянства в отношении создания антифашистского единства. Вопросы исследования охватывают период с начала Второй мировой войны до принятия участия Венгрии в войне против Советского Союза, т. е. до времени вступления Венгрии в войну. В этой части автор тщательно исследует вопросы о создании Национальной крестьянской партии, излагает ее программу и точку зрения коммунистов по отношению к ней. Указываются также способы влияния компартии на крестьянские организации и непосредственно на крестьянство с разных сторон, путем влияния на Национальную крестьянскую партию, на Независимую аграрную партию, на Социал-демократическую партию и на ее Союз аграрных рабочих методов подпольной деятельности Коммунистической партии.

В третьей главе автор уделяет внимание вопросам идеологическо-политической деятельности и практического действия коммунистов с целью создания антифашистского крестьянского единства и единства рабочих и крестьян со времени вступления Венгрии в войну и до конца 1942-ого года. Он исходит из задач новых обстоятельств, вызванных вступлением Венгрии в войну — из исторической необходимости создания Народного антифашистского фронта. Автор обращает внимание на факторы, вследствие которых задача создания антифашистского единства крестьян усложнилась (теоретическое сопротивление с левой и правой сторон), и на трудности включения крестьянства и его организаций в формирующийся Народный антифашистский фронт. Здесь же обсуждаются вопросы о создании Союза крестьян и его целях.

В четвертой главе исследуются события после решительного поворота в ходе войны до освобождения и вопросы, связанные с борьбой компартии за реализацию ее политической линии в отношении крестьянства. Дается анализ влияния войны на крестьянство и происходящего среди них процесса недовольства войной и фашистским общественным строем. Рассматриваются вопросы, связанные с борьбой за создание Землерабочего отделения Независимой аграрной партии, а также приводятся факты о подъеме деятельности Независимой аграрной партии и СДП. Показывается, как смогла Коммунистическая партия объединить все демократические и левые силы, а также организации крестьян в ряды Венгерского фронта после фашистской оккупации страны. Впоследствии эти силы вместе с рабочим классом и всеми демократическими силами выработали общую политическую цель. Этот факт указывает на то, что просветительно-политическая работа компартии, проведенная среди крестьянства, дала в конечном итоге положительный результат. Результаты этого труда и борьба означали подготовку народно-демократической революции, которая стала необходимой задачей после освобождения страны от немецко-фашистских оккупантов.

Dr. Korom, Mihály:

DER KAMPF DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI ZUR ZEIT DES ZWEITEN WELTKRIEGES FÜR DIE VERWIRKLICHUNG DER, VON DER ARBEITERKLASSE GEFÜHRTEN ANTIFASCHISTISCHEN BAUERNEINHEIT.

Der Verfasser setzt in vier Kapiteln den Kampf der Kommunistischen Partei für die Aufklärung des Bauernstandes, für die Erschaffung seiner antifaschistischen Einheit, für seine Anführung hinter die Arbeiterklasse während des zweiten Weltkrieges auseinander. In dem ersten Teil untersucht er die Klassengliederung des Bauerntums innerhalb der gesellschaftlichen Struktur der Bewohner des ganzen Landes. Er analysiert die Zahl der bäuerlichen Bevölkerung, die zu einzelnen Klassen, beziehungsweise Schichten gehören, ihre Vermögensverhältnisse und ihre wichtigsten politischen Einstellungen. Es stellt die politischen Organisationen des Bauerntums dar, auf Grund dieser wertet die Zielsetzungen der Kommunistischen Partei, bezüglich des Bauerntums aus.

In dem zweiten Teil betrachtet er die Tätigkeit der verschiedenen Schichten, Organisationen des Bauerntums, bezüglich der Erschaffung der antifaschistischen Bauereinheit. Von dem Ausbruch des zweiten Weltkrieges bis zum Angriff gegen die Sowjetunion, dass heisst bis zum Eintritt Ungarns in den Krieg. In diesem Teil beschäftigt er sich eingehend mit dem Zustandebringen der Nationalen Bauernpartei, mit ihrem Program und mit den Stellungnahmen der Kommunisten in dieser Hinsicht. Er zeigt die Wege, wo und auf welcher Weise die Kommunistische Partei durch die Nationale Bauernpartei, die Unabhängige Kleinlandwirtpartei und deren Landarbeiter-Verband, durch unmittelbare Wege der Illegalität eine Wirkung an die Bauernorganisationen, und in gewissem Masse auch auf den Bauerstand ausgeübt hatte.

In dem dritten Teil beachtet er den ideologischen-politischen Kampf und die praktische Tätigkeit der Kommunisten für die Erschaffung der antifaschistischen Bauereinheit und für die Verwirklichung des Arbeiter- und Bauernbundes vom Eintritt Ungarns in den Krieg bis zum Ende des Jahres 1942. Er geht aus den Aufgaben der neuen Situation aus, die sich mit dem Eintritt Ungarns in den Krieg entfaltet haben: aus der geschichtlichen Notwendigkeit der Erschaffung der antifaschistischen Unabhängigkeitsfront. Er beschäftigt sich mit den hemmenden Kräften von links und rechts, mit den Hindernissen, mit der Erschaffung und mit den Zielsetzungen des Bauernbundes, mit der Einschaltung des Bauerntums und seiner Organisationen in die entstehende Unabhängigkeitsfront.

In dem vierten Teil beschreibt er die Ereignisse und den Kampf der Kommunistischen Partei für die Verwirklichung ihrer politischen Linie, bezüglich des Bauerntums von der entscheidenden Wendung des Krieges an die Bauernschaft und den Gärungsprozess, der in den Reihen des Bauerntums gegen den Krieg und gegen das Regime sich entfaltet hat. Er untersucht den Kampf für die Verwirklichung der Landarbeiterabteilung des Bauernbundes der Kleinlandwirtpartei, dann gibt er den Aufschwung der Tätigkeit der SDP und der Kleinwirtpartei bekannt. Er zeigt, wie es der Kommunistischen Partei gelungen ist alle demokratische, linksseitige Kräfte, die Organisationen des Bauerntums in die Ungarische Front zu vereinigen und dort mit der Arbeiterklasse, mit allen demokratischen Unabhängigkeitskräften gemeinsame politische Ziele setzen. Das aber beweist, dass die aufklärende, organisierende Arbeit der Kommunistischen Partei in dem Bauerntum und in seinen Organisationen während des Krieges erfolgreich war. Die Ergebnisse dieser Arbeit und dieses Kampfes bedeuteten auch die Vorbereitung der volksdemokratischen Revolution, die mit der Befreiung auf die Tagesordnung gesetzt wurde.